

Olli Tähtinen

E-AINEISTOT YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

Asiakaskysely Kemin kaupunginkirjaston e-aineistoista

E-AINEISTOT YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

Asiakaskysely Kemin kaupunginkirjaston e-aineistoista

Olli Tähtinen
Opinnäytetyö
Kevät 2016
Kirjasto- ja tietopalvelun
koulutusohjelma
Oulun ammattikorkeakoulu

TIIVISTELMÄ

Oulun ammattikorkeakoulu
Kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma

Tekijä(t): Olli Tähtinen

Opinnäytetyön nimi: E-aineistot yleisissä kirjastoissa: asiakaskysely Kemlin kaupunginkirjaston e-aineistoista

Työn ohjaaja: Jorma Niemitalo

Työn valmistumislukukausi- ja vuosi: Kevät 2016

Sivumäärä: 44 + 5

E-aineisto on viime vuosina ollut tärkeä puheenaihe yleisissä kirjastoissa sekä koko kirjastoken-
tällä. Kokonaisuudessaan opinnäytetyössäni tarkoitus oli pohtia e-aineiston tilannetta yleisissä kir-
jastoissa ja selvittää e-aineistolle tunnusomaisia piirteitä. Työn tutkimusosa rakentui asiakasky-
selyn ympärille, jonka avulla haluttiin selvittää Kemlin kaupunginkirjaston asiakkaiden tietoisuutta ja
kokemuksia e-aineistosta sekä e-aineistopalveluista. Opinnäytetyöni toimeksiantaja oli Kemlin kau-
punginkirjasto.

Työn tietoperusta rakentuu kolmesta luvusta, joista ensimmäisessä esitellään Kemlin kaupunki ja
toimeksiantajani Kemlin kaupunginkirjasto. Seuraavassa luvussa selvitetään e-kirjojen ja lukulait-
teiden taustaa. Lisäksi tarkastellaan eri e-aineistopalveluita ja tiedostoformaatteja. Kolmannessa
luvussa analysoidaan e-aineistoa erityisesti yleisten kirjastojen näkökulmasta. Kappaleessa tutki-
taan aineiston tuomia hyötyjä ja mahdollisuuksia sekä haasteita ja ongelmia. Lisäksi tutustutaan e-
aineiston hankintaprosessiin sekä aineiston markkinoinnin kannalta olennaisiin kysymyksiin. Vii-
meisenä tarkastellaan e-aineiston tekijänoikeuksiin liittyviä seikkoja.

Opinnäytetyön toteuttamiseen soveltui parhaiten kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmene-
telmä. Varsinaisessa työn tutkimusosassa tarkasteltiin e-aineiston tilannetta Kemlin kaupunginkir-
jastossa käyttöönottoprosessin ollessa vielä alkuvaiheessa. Tutkimus suoritettiin 9.11 – 10.11.2015
jakamalla vastaajille lomake, johon kirjaston asiakkailla oli mahdollisuus vastata. Kyselyyn vastasi
yhteensä 99 henkilöä.

Tutkimuksesta saatujen tulosten perusteella voidaan tehdä johtopäätös, että yleinen vastaajien tie-
tous Kemlin kaupunginkirjaston e-aineistojen olemassa olostä sekä lainauspalveluista on melko hy-
vällä tasolla. Tarkastellessa kokonaistuloksia käy kuitenkin ilmi, että varsinainen e-aineistopalve-
luiden ja aineiston käyttö on paikoittain melko vähäistä. Suurin osa vastaajista ei myöskään ollut
tyytyväinen e-aineiston mainonnan näkyvyyteen, joten myös tässä olisi parantamisen varaa. Juuri
onnistuneella mainonnalla voitaisiin lisätä myös palveluiden ja varsinaisen aineiston käyttöä ja tun-
nettavuutta.

Jatkotoimenpiteenä vastaavanlainen kysely voitaisiin toteuttaa muissakin Suomen yleisissä kirjas-
toissa jolloin vertailuna voitaisiin käyttää tekemääni kyselytutkimusta. Tällä tavoin kirjastoissa näh-
täisiin selkeästi missä osa-alueissa olisi vielä kehitettävää. Kysely voitaisiin tarpeen vaatiessa tois-
taa esimerkiksi kahden tai kolmen vuoden kuluttua.

Asiasanat: yleiset kirjastot, kyselytutkimus, kvantitatiivinen tutkimus, asiakaskysely, e-aineisto, e-
kirja

ABSTRACT

Oulu University of Applied Sciences
Degree Programme in Library and Information Services

Author: Olli Tähtinen

Title of thesis: E-Material at Public Libraries: Customer Survey of Kemi City Library's E-Material

Supervisor: Jorma Niemitalo

Term and year when the thesis was submitted: Spring 2016 Number of pages: 44 + 5

E-resource has been an important topic in public libraries in recent years, as well as in the entire library field. All in all, the purpose of the thesis was to consider the situation of e-material in public libraries and to find out e-material's distinctive features. Thesis research part built around customer survey, which aim was to find out the Kemi City Library's customer awareness and experience of e-material and e-material services. The thesis was commissioned by the Kemi City library

Thesis knowledge base consists of three chapters. The city of Kemi and the Kemi City Library were presented in first chapter. The following chapter explains the background of e-books and reading devices. In addition, the various e-material services and file formats were also observed in the same chapter. The third chapter is focused on the e-material, particularly from the perspective of public libraries. The chapter explores the benefits, opportunities, challenges and problems brought by the content. In addition, chapter provides essential information about the e-material procurement process and key features about marketing e-material. Knowledge base's last chapter presents problems and issues relating to e-material copyrights.

The quantitative research method was the most suitable option for the thesis. The actual research focused on the situation of e-material in Kemi City library when set-up process of material was still in its early stages. The customer survey was carried out 9.11 – 10.11.2015 by delivering the response form, which the library's customers had the opportunity to respond. A total of 99 people responded to survey.

Based on the results of this study it can be concluded that the people's general knowledge of Kemi City Library's e-resources, as well as the existence of e-material lending services are on quite a good level. However, when considering the overall results it is shown that the actual use of e-material services, and the material is quite low in places. In addition, most of the people were not satisfied with the visibility of e-material in the library. In fact a successful advertising would most likely increase awareness and use of the services and the actual material.

As a further measure similar survey could be implemented in other Finnish public libraries as well. My thesis could be used here as a comparison. In this way, libraries would clearly see the sub-areas that should be further developed. The survey could be repeated for example after two or three years.

Keywords: public libraries, survey, quantitative research, customer survey, e-material, e-book

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	6
2	KEMIN KAUPUNKI	8
2.1	Kemin kaupunginkirjasto	9
3	E-AINEISTON KESKEISET KÄSITTEET	11
3.1	E-kirjat ja lukulaitteet	11
3.1	Tiedostoformaatit	12
3.2	E-aineistopalvelut	14
4	E-AINEISTO YLEISISSÄ KIRJASTOISSA	17
4.1	E-aineiston hyödyt ja mahdollisuudet	17
4.2	E-aineiston haasteet ja ongelmat	18
4.3	E-aineiston hankintaprosessi	19
4.4	E-aineiston markkinointi	22
4.5	E-aineisto ja tekijänoikeudet	24
5	TUTKIMUSMENETELMÄT	27
5.1	Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset	27
5.2	Tutkimuksen toteutus	28
6	TUTKIMUSTULOKSET	29
6.1	Vastaajien tausta	29
6.2	E-aineistopalvelujen ja kokoelman tunnettavuus	31
7	JOHTOPÄÄTÖKSET	37
8	POHDINTA	39
	LÄHTEET	41
	LIITTEET	45

1 JOHDANTO

E-kirjat ja muu e-aineisto ovat vähitellen saaneet vankan jalansijan myös suomalaisissa yleisissä kirjastoissa. E-aineistosta onkin tullut varsin varteenotettava vaihtoehto painetulle kirjalle esimerkiksi helppoutensa ja dynaamisuutensa vuoksi. Painetun kirjan asema ei toistaiseksi ole kuitenkaan vielä uhattuna vaan e-aineiston voidaan katsoa enemmänkin tukevan kirjaston tarjoamia palveluita ja aineistovalikoimaa. On kuitenkin varmaa, että e-aineiston osuus esimerkiksi lainoista tulee kasvamaan tulevina vuosina. Markkinoille on viime vuosina tullut valtavasti myös erilaisia alustoja, joista e-aineiston tarkastelu on mahdollista. Kirjastoilla on siis omat haasteensa myös pysytellä ajan tasalla tekniikan osalta. Myös henkilöstön osaaminen ja asiakkaiden perehdytys uuteen formaattiin tuo mukanaan haasteita. Tekijänoikeudet ovat merkityksellisiä e-aineiston esiinmars-sissa, sillä uusi formaatti tuo mukanaan uusia rajoituksia. Lisäksi sopimukset kustantajien kanssa ovat melko mutkikkaita, joten aineisto joutuu kulkemaan vielä pitkän tien ennen asiakkaalle pääty-mistä. Mukanaan tuomista haasteista huolimatta e-aineisto on tullut jäädäkseen.

Opiskeluni lomassa törmäsin yhä uudestaan termeihin e-kirja, e-aineisto ja lukulaitteet. Mielenkiin-toni aihetta kohtaan kasvoi ikään kuin vahingossa ja halusin perehtyä aiheeseen tarkemmin. Keminkä kaupunginkirjaston e-aineistovastaavan mielestä aihe oli ajankohtainen ja ehdottomasti toteutus-kelpoinen. Opinnäytetyössäni on tarkoituksena selvittää tätä uutta aineistoformaattia ja sen suh-detta yleisiin kirjastoihin. Onko e-aineisto siis uhka vai mahdollisuus kirjastoille? Mitä on yleisten kirjastojen rooli e-aineistojen suhteen? Kuinka e-aineistoa voidaan markkinoida asiakkaille? Onko kirja tiedotuksenvälineenä häviämässä? Tässä työssä pyrin etsimään vastauksia näihin ja moniin muihin ajankohtaisiin kysymyksiin sekä kuvaamaan e-aineiston ominaispiirteitä eri näkökulmista.

Kotikunnassani Kemissä e-aineistot ovat vielä suhteellisen uusi asia, joten tutkimuksen teko aineis-ton käyttöönoton alkuvaiheista voidaan pitää ajankohtaisena. Tekemäni asiakaskyselyn pohjalta voitiin selvittää asiakkaiden suhtautumista uuteen aineistoformaattiin. Asiakaskyselyssä kävi hyvin ilmi myös eri asiakasryhmien tietoisuus kirjaston e-aineiston olemassaolosta sekä kirjaston tarjoa-masta e-aineiston lainausmahdollisuuksista. Kyselyn pohjalta voitiin selvittää myös kirjaston e-ai-neiston markkinoinnin riittävyyttä.

Työn tietoperustassa selvennetään aluksi e-aineistoon liittyviä keskeisiä termejä sekä käsitteitä, joiden avulla lukija pystyy helpommin tutustumaan ja arviomaan tarkasteltavan opinnäytteen sisältöä. Luvussa käydään läpi e-kirjan määritelmää, sekä tutustutaan erilaisiin alustoihin, jotka mahdollistavat e-aineiston käytön. E-kirjat ovat tällä hetkellä varsinkin yleisten kirjastojen näkökulmasta katsottuna tärkein e-aineistomateriaali, joten teoriaosiossa pääpaino onkin rajattu tarkemmin e-kirjaan liittyviin seikkoihin. Teknistä tietoa esitellään kuitenkin vain pintapuolisesti. Erilaiset kaupalliset ja ei kaupalliset e-aineistopalvelut käydään myös läpi kohta kohdalta, jolloin lukija saa kuvan mistä e-aineistoa löytää, ja miten sitä kannattaa lähteä etsimään. Seuraavassa kappaleessa keskitytään e-aineistoon nimenomaan yleisten kirjastojen kannalta. Kappaleessa tarkastellaan e-aineistojen mukanaan tuomia ongelmia ja haasteita sekä perehdytään aineiston hankintaprosessiin ja hankintakanaviin. E-aineiston saattaminen näkyväksi on yleisille kirjastoille tärkeää, joten uuden formaatin markkinointikeinoja otetaan esille. Aineistojen tuomia etuja ja hyötyjä on myös syytä tarkastella. Tekijänoikeudet ovat herättäneet runsaasti keskustelua kirjastokentällä. Tämän johdosta tietoperustassa otetaan kantaa tekijänoikeudellisiin seikkoihin sekä yleisti, että elektronisen materiaalin kannalta katsottuna.

2 KEMIN KAUPUNKI

Kemin kaupunki on perustettu 5. maaliskuuta 1869. Kemi sijaitsee Lapin maakunnassa Kemijoen suistossa. Kaupungin väkiluku oli 2014 vuoden loppupuolella 21929. Kokonaisuudessaan koko Perämeren kaaressa asuu 820 000 ihmistä. Kaupungin pinta-ala on 747 km² ja maapinta-ala kokonaisuudessaan 95 km². Kunnallisveroprosentti on tällä hetkellä 20,75 %. Kemi on osa Kemi-Tornion seutukuntaa, joka on alueeltaan sama kuin Meri-Lappi. Kemi-Tornion seutukuntaan kuuluu kaksi kaupunkia (Kemi, Tornio) sekä kolme kuntaa (Keminmaa, Simo ja Tervola). Kemissä on hyvät kulkuyhteydet asukasluvuunsa nähden. Esimerkiksi lentoasema, rautatieasema sekä moottoritie Tornioon ja Simon Maksniemeen asti. Kemissä on lisäksi Lapin ainoa syväsatama, joka on isossa roolissa Kemin elinkeinoelämää ajatellen. (Kemin kaupunki 2016a, viitattu 4.3.2016.)

Kemi on Tornion ohella kaupan ja palvelujen keskus Meri-Lapin alueella. Kemin elinehto on metsäteollisuus ja kaupunki onkin aikoinaan rakentunut nimenomaan metsäteollisuuden ympärille. Kansainväliset metsäteollisuus jätit Stora Enso ja Metsä-Group ovatkin alueen suurimmat työllistäjät. Hyvinvointia alueelle tuovat lisäksi Outokummun tehtaat sekä Outokummun Kemin kaivos. Digipolis – Kemin teknologiakylä vuorostaan panostavat alueen teknologiseen osaamiseen. (Kemin kaupunki 2016a, viitattu 4.3.2016.)

Kemillä on pitkät perinteet myös kulttuuritoiminnassa esimerkiksi kunnallisen teatterin, museotoiminnan ja musiikin opetuksen muodossa. Nykyinen kulttuurikeskus rakennettiin vuosina 1977 – 1990. Kulttuurikeskuksesta löytyvät saman katon alta kirjasto, historiallinen museo, teatteri, taide-museo sekä tilat monimuotoisten kurssien järjestämiseen (Kemin kaupunki 2016b, viitattu 4.3.2016). Kulttuuritoiminnan ohella Kemistä löytyvät myös oivat puitteet eri vapaa-ajan harrastuksia varten esimerkiksi uimahalli, jäähalli, jalkapallohalli, golfkenttä sekä purjehdusmahdollisuudet. Talvimatkailun mahdollisuuksista vastaavat pääosin Kemin matkailun alaisuudessa toimivat Kemin lumilinna ja jäänmurtaja Sampo. Koulutusmahdollisuuksista vastaavat neljä peruskoulua sekä Ammattiopisto Lappia, Lapin amk ja Kivalo-opisto. Lisäksi Oulun yliopistolla ja Lapin yliopistolla on oma piste kaupungissa. (Kemin kaupunki 2016a, viitattu 4.3.2016.)

2.1 Kemin kaupunginkirjasto

Kemin kirjaston toiminnan voidaan katsoa alkaneen jo vuonna 1879 jolloin aloitettiin varojen hankkiminen uuden kirjaston toimintaa varten. Kemin kaupungin kansakoulun lainakirjasto aloittikin toimintansa 6.2.1881 Matti Niemelän kartanossa Meripuistokadulla. Toiminta mahdollistettiin lainamaksuilla ja sakoilla, mutta varoja uusien kirjojen hankkimiseen ei vielä ollut. Tämän jälkeen kaupunginkirjasto osoite muuttui lukuisia kertoja esimerkiksi aikaisempien tilojen käytyä ahtaaksi. v. 1930 nimi vaihtui Kemin kaupungin kirjastoksi. Vuonna 1973 Kemi sai ensimmäisen kirjastoautonsa ja liikkuva kirjastotoiminta voitiin aloittaa. Nykyisiin toimitiloihin muutettiin v. 1990 jolloin Kemin keskusta avattiin uusi kulttuurikeskus. Uudet tilat oli suunniteltu nimenomaan kirjastotoimintaa varten. 2010 vuoden alussa toimipisteistä oli jäljellä pääkirjasto sekä kirjastoauto. Lisäksi siirtokokoelmien toimipisteitä oli vähennetty. (Kemin kaupunki 2016c, viitattu 5.3.2016.) Vuonna 2013 30:n vuoden palveluksen jälkeen kirjastoautopalvelua ei päätetty enää jatkaa määrärahojen rajallisuuden vuoksi. Tilalle kehitettiin toimintasuunnitelma korvaavaa palvelua varten. (Koskinen 2013, viitattu 5.3.2016).

Kirjasto on osa Kemin kulttuurikeskusta ja tarjoaa monipuolisia palveluita asiakkailleen. Kirjasto tarjoaa myös tiloja kokoontumisiin, tapahtumiin ja näyttelyiden järjestämiseen. Asiakkaiden käytössä on myös tietokoneita ja maksuton WLAN. Henkilökunta opastaa aina tarvittaessa. Henkilökuntaa on tällä hetkellä 15 henkeä, joista 7 on kirjastovirkailijaa ja 8 kirjastonhoitajaa. Kemin kaupungin kirjastossa on menossa tällä hetkellä siitymävaihe Lapin kirjastojen piiriin. (Kemin kaupunki 2016d, viitattu 5.3.2016.) Kirjasto tekee myös tiivistä yhteistyötä koulujen ja päiväkotien kanssa esimerkiksi järjestämällä kirjavinkkausta, satutunteja ja tutustumiskäyntejä. Aiemmin kaikki Kemin peruskoulut kuuluivat kirjastoauton reitin piiriin. Kirjastoautotoiminnan loputtua kirjasto pyrkii järjestämään tehostetusti kouluille kirjapaketteja toivomusten mukaisesti. Kemin alueella olevat siirtokokoelmat pyritään säilyttämään asianmukaisina ja asiakasryhmää palvelevina.

Vuoden 2014 yleisten kirjastojen tilastojen mukaan Kemin kaupunginkirjastossa löytyy 178 115 kappaletta erilaisia aineistoja joista 16 702 on muuta kuin kirja-aineistoa. (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2014a, viitattu 5.3.2016; Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2014b, viitattu 5.3.2016). Aineistojen määrät ovat toki kasvaneet vuoteen 2016 mennessä. Vuonna 2014 kokonaislainojen suhde per asukas oli 15,12, joka on keskimääräistä hieman alempi kuin Suomessa kokonaisuudessaan (Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2014c, viitattu 5.3.2016). E-aineistoa kirjastosta löytyy

tällä hetkellä 47 lainattavaa teosta ja avoimesti saatavaa aineistoa 3860. Siirtyminen Lapin kirjastoihin tulee kuitenkin nostamaan lainattavan materiaalin määrän yli 300:n teokseen. Tällä hetkellä kaupunginkirjasto tarjoaa e-aineistoa eKirjasto sekä Ellibs e-kirjaston kautta. (eKirjasto 2016, viitattu 5.3.2016)

3 E-AINEISTON KESKEISET KÄSITTEET

3.1 E-kirjat ja lukulaitteet

Lukulaitteiden historian voidaan katsoa alkaneen vuodesta 1998 jolloin NuvoMedia julkaisi ensimmäisen LCD näytöllä varustetun lukulaitteen, mutta vasta E ink teknologia mahdollisti e-kirjojen laajemman levityksen. Varhaisemmat lukulaitteet eivät kuitenkaan onnistuneet vakuuttamaan suurta yleisöä, joten todellista läpilyöntiä markkinoilla ei vielä tapahtunut (Paavonheimo 2006, 60). Samana vuonna e-kirja otti ensimmäisiä askeliaan myös Yhdysvaltaisissa kirjastoissa. Sähköisen materiaalin rantautumista Suomeen ja sitä kautta suomalaisiin kirjastoihin saatiin kuitenkin odottaa vielä pitkään (Klaava 2010, viitattu 20.8.2015.)

Eräpäivä!: voimasanoja kirjastosta – teoksen artikkelissa ”digitaalinen sisältö – kirjaston kohtalon kysymys?” (2011, 43) käännekohtana voidaan pitää Suomessa vuotta 2010, jolloin e-materiaali ja lukulaitteet alkoivat löytää paikkaansa markkinoilla. Erilaiset kirjakaupat kuten Akateeminen ja Suomalainen kirjakauppa ottivat käyttöönsä e-kirjapalvelunsa. E-kirja oli myös yleinen aihe useissa tapahtumissa ja lisäksi lukulaitteet alkoivat kiinnostaa myös tavallisia kuluttajia. Kaupallisen menestyksen kautta myös suomalaisten kirjastojen asenteet sähköistä materiaalia kohtaan alkoivat muuttua. Kirjastoissa ollaankin viime vuosina pohdittu laajasti e-aineistoon liittyviä kysymyksiä, miten suhtautua e-aineistoon nyt ja tulevaisuudessa.

E-kirjat mahdollistavat luettavan materiaalin sijoittamisen yhteen lähteeseen, josta ne ovat helposti saatavilla halutussa tilanteessa. Näin ollen suosikkiaineisto säilyy käytettävässä laitteessa tiedostona, josta ne on helppo tarpeen tullen avata. Työssä kerron tarkemmin myös lukulaitteista, internetpalveluista sekä muista sähkökirjoihin oleellisesti liittyvistä seikoista (Sähkökirjat 2015a, viitattu 20.4.2015.)

E-kirjat ovat sähköinen vastine painetulle kirjalle. E-kirjojen selaamiseen tarvitaan tietokone, tabletti, älypuhelin tai nimenomaan e-kirjojen lukemiseen tarkoitettu laite esimerkiksi Applen iBook. Päätelaitetta käytettäessä on huomioitava, että laitteen ja ohjelmiston tulee olla yhteensopiva käytettävän tiedostoformaatin kanssa. Sähkökirja tarjoaa täten oivan vaihtoehdon painetulle kirjalle myös sen keveyden vuoksi. (Sähkökirjat 2015a; PC Magazine 2015, viitattu 20.4.2015.)

Markkinoilla on nykyään useita vaihtoehtoja e-kirjan lukuun ja parhaiten siihen soveltuvat juuri tablet-tietokone tai lukulaite. Uudemmat lukulaitteet ovat käytettävyydeltään hyvin lähellä tablet-tietokoneita, vaikka eivät ole kuitenkaan niin monipuolisia. Lukulaitteiden toimintojen ohella myös niiden koko, paino ja ergonomia ovat parantuneet varhaisempiin malleihin verrattuna (Sähkökirjat 2015a, viitattu 20.4.2015.)

Sähkökirjojen lukemista varten markkinoilla on useita lukulaitemerkkejä, joista käyttäjä voi valita itselleen mieleisensä. Näitä merkkejä ovat muun muassa Amazon Kindle, Sony Reader ja BeBook, toki muitakin merkkejäkin on markkinoilla tarjolla. Tabletit ja älypuhelimet ovat viime vuosina kasvattaneet suosiotaan e-kirjojen lukemisessa. Niiden rakenne on nykyään hyvin samankaltainen kuin lukulaitteissa ja ne ovat yhteensopivia yleisimpien tiedostoformaattien kanssa (Sähkökirjat 2015a, viitattu 21.4.2015.)

E-kirjojen ohella kirjastot tarjoavat käytettäväksi myös muita e-aineistolajeja. Esimerkiksi eKirjasto sivusto tarjoaa e-kirjojen ohella myös e-lehtiä, joiden käyttöön on räätälöity omat palvelunsa. E-lehden käyttöönotto tapahtuu hyvin samalla tavalla kuin e-kirjan ja lukeminen onnistuu lähes samoilta alustoilta pois lukien vain e-kirjan käyttöön tarkoitettut lukulaitteet. E-äänikirjoja voivat käyttää kaikki halukkaat, mutta erityisesti äänikirjat ovat omiaan niille, joille painetun tekstin lukeminen on vaikeaa. E-äänikirjoja on parhaiten tarjolla tällä hetkellä Celia palvelussa sekä lähes kaikissa verkkokirjakaupoissa. E-aineistoiksi lasketaan myös kaikki digitaalinen liikkuva kuva tai ääni, esimerkiksi radio-ohjelmat jotka ovat saatavissa verkon kautta. Digitoidut aineistot kuuluvat myös e-aineistoon esimerkiksi kirjastojen digitoimat tekijänoikeusvapaat aineistot (eKirjasto 2015, viitattu 20.10.2015).

3.1 Tiedostoformaattit

Lukulaitetta tai muuta vastaavaa laitetta hankittaessa on hyvä varmistaa e-aineiston formaatin toimivuus käytettävässä laitteessa. Formaattilla tarkoitetaan tässä yhteydessä tiedostomuotoa jonka voi avata halutulla laitteella. Nykyään e-aineistoa löytyy useissa eri formaateissa, joista käyttäjä voi valita laitteelleen sopivimman.

DRM (Digital Rights Management) on kopiosuoja joka rajoittaa digitaalisen materiaalin käyttöi-
keutta. Kopiosuoja estää tiedostojen kopioimisen ja rajaa materiaalin käytön toimimaan vain tie-
tyissä laitteissa. Kuluttajan kannalta tämä voi olla ongelmallista uutta laitetta hankittaessa. Kopio-
suojauksen purku on tällä hetkellä laitonta (Yle 2013, viitattu 20.8.2015).

Yleisimmät käytettävät tiedostomuodot e-kirjoissa ovat tällä hetkellä EPUB ja PDF. Näiden tiedos-
tomuotojen tuki löytyy nykyään lähes jokaisesta laitteesta. EPUB formaatin suosiota on muun mu-
assa kasvattanut ominaisuus, joka mahdollistaa kirjasinkoon muuttamisen haluttuun kokoon. Aikai-
semmin tämä ei välttämättä ollut mahdollista. On kuitenkin otettava huomioon, että esimerkiksi
Amazon Kindle –laitteet käyttävät oma formaattia (AZW) jolloin EPUB ei kyseisissä laitteissa toimi.
(Sähkökirjat 2015b, viitattu 21.4.2015.)

Adoben kehittämä PDF-tiedostomuoto (Portable Document Format) on yleisin lukulaitteissa käy-
tettävä tiedostomuoto. PDF-tiedosto on joustava tiedostomuoto siinä mielessä, että se säilyy aina
samanmuotoisena huolimatta siitä, millä laitteella, ohjelmalla tai käyttöjärjestelmällä tiedosto halu-
taan avata. Myöskään käytettävän lukulaitteen näytön tarkkuudella ei niinkään ole väliä PDF-tie-
dostoa luettaessa. Adoben on kehittänyt myös oman ohjelmistonsa (Adobe Reader) jolla tiedoston
käsittely on hyvin vaivatonta. Muita yleisiä tiedostomuotoja ovat esimerkiksi txt, rtf, doc, html, prc.
Lisäksi cbr ja cbz, jotka on suunniteltu erityisesti sarjakuvien lukemiseen. (Sähkökirjat 2015b, vii-
tattu 21.4.2015; Sähköisten kirjojen sanasto, viitattu 11.8.2015). Alempana kerrotaan tuntematto-
mimmista tiedostoformaateista.

Muita formaatteja:

AZW – Amazon Kindle, mutta toimii myös PC:ssä ja iPhonessa sekä muissa kannettavissa lait-
teissa. Toimivuus vaati yhteensopivan Kindle ohjelmiston (Sähkökirjat 2015b, viitattu 19.8).

LIT – e-kirjaformaatti Microsoftin omalle lukulaitteelle (Microsoft Reader ja Convert LIT). LIT for-
maatti sisältää myös DRM-suojauksen. Read in Microsoft Reader on lisäosa Microsoft Readerille
joka mahdollistaa e-kirja tiedoston luomisen perustuen LIT-formaattiin. (Rouse 2010, viitattu 19.8.)

Open eBook (OEB) – Tätä tiedostomuotoa voidaan pitää EPUB-formaatin edeltäjänä. OEB-tie-
dostomuodon on Kehittänyt SoftBook Press ja se perustuu XML-kieleen. Tiedostopääte on opf.

EPUB-tiedostomuodon yleistyttyä OEB jäänyt hieman harvinaisemmaksi. (Sähkökirjat 2015b, viitattu 19.8.2015.)

MOBI – Formaatin kehitti Ranskalainen MobiPocket. MOBI-tiedosto luotiin erityisesti yrityksen omalle MobiPocket Reader sovellukselle. Myöhemmin Amazonin osti yrityksen ja tiedostoon lisättiin DRM-suojaus, joka mahdollisti tiedoston lukemisen vain Amazonin omilla laitteilla tai ohjelmilla. (Kowalczyk 2015, viitattu 19.8.2015.)

IBA – Tiedoston voi luoda käyttämällä Apple iBooks Author sovellusta. Myöhemmin tiedoston voi kääntää esimerkiksi PDF tai TXT-muotoon jolloin sen voi lukea suoraan tietokoneelta tai muulta laitteelta. (Fileinfo 2015, viitattu 19.8.2015.)

3.2 E-aineistopalvelut

E-kirjat on nykyään suhteellisen vaivatonta ostaa erilaisista nettikaupoista. Mielestäni varsinkin suomalaista kirjallisuutta on varsin hyvin saatavilla. Ulkomaisilla sivustoilla englannin- kielinen materiaalia on kuitenkin yleensä laajimmin saatavilla. Suomalaisissa e-julkaisuissa yleisin tiedostomuoto on ePub joissa on mukana Adoben DRM –suojaus. Verkkokauppojen sivulta löytää helposti ohjeet e-kirjojen tilaamiselle sekä käytölle. Alla esittelen muutamia tärkeimpiä kaupallisia ja ei kaupallisia e-aineistopalveluita, jotka ovat käytössä nimenomaan Suomessa. (Sähkökirjat 2015a, viitattu 21.4.2015.)

Kaupallisten palveluiden esim. suomalaisen Elisa Kirja ja Luekirja lisäksi on olemassa myös erilaisia lähteitä, joista e-kirjoja voi lainata tai ladata ilmaiseksi. Suomessa varsinkin kirjastot voivat tarjota e-kirjojen lainausmahdollisuuden eikä lainausoikeus enää rajoitu vain painettuun materiaaliin. Joissain kirjastoissa myös lukulaitteiden lainaus on mahdollista. Käyttäjä tarvitsee kirjojen lataamista varten esimerkiksi Adobe Digital Editions- ohjelman johon luodaan Adobe ID-tunnuksen. Tunnuksen saa käyttöönsä ohjelman lataamisen yhteydessä. Muita suomalaisia e-kirjakauppoja ovat esimerkiksi Adlibris, Ellibs, Suomalainen kirjakauppa, Into Kustannus, Schildts & Söderströms ja eLibris. Ulkomaisista toimijoista mainittakoon Amazon, Barnes & Noble, eBooks, Waterstones (Sähkökirjat 2015a; Sähkökirjat 2015c viitattu 21.4.2015.)

eKirjasto on koko maan kattava yleisten kirjastojen e-kirjapalvelu. Asiakkaalla tulee olla kirjastokortti ja siihen liittyvä tunnus, jotta lainaaminen on mahdollista. Palvelu tarjoaa pääsyn myös tekijänoikeuksista vapautuneisiin kirjoihin, jotka voi halutessaan siirtää myös omalle päätelaitteelle. Käyttäjä voi etusivulta valita kotikuntansa ja tarkastella haluamansa teoksen saatavuutta. Saatavuus on paikkakuntaakohtainen ja näin ollen valikoimissa voi olla suuriakin eroja. Useat paikkakunnat toimivat kuitenkin kirjastokimpassa, joten valikoima ei rajoitu vain kotikunnan materiaaliin. eKirjasto tarjoaa pääsyn myös muihin aineistolajeihin (äänikirjat, videot, radio-ohjelmat, verkkosivustot, kirjastojen, digikokoelmat ja ohjeet e-lehtipalveluihin.) Aineistolajit ovat kaikille käyttäjille avoinna lukuunottamatta e-kirjoja ja äänikirjoja. Tämä antaa kaikille halukkaille tuntuman verkkoaineistojen käyttöön. Sivulta löytyy myös selkeät ohjeet käyttöliittymään ja esittelyvideo, jossa käyttöliittymän ohjeet käydään kohtakohtaisesti läpi. Esittelyvideossa annetaan myös ohjeet eKirjaston markkinointiseksi esimerkiksi oman kotikunnan verkkosivuilla. eKirjaston etusivulta löytyy myös kysy-painike, jonka avulla asiakas tai kirjaston henkilökunta voi kysyä e-aineistoista asiantuntijoilta. (eKirjasto 2015, viitattu 9.9.2015.)

Gutenberg-projektia voidaan pitää ensimmäisenä digitaalisena kirjastona, josta käyttäjä voi ladata haluamaansa aineistoa. Projektin nimi viittaa kirjapainon esi-isänä tunnettuun Johannes Gutenbergiin. Projekti on ehkä tunnetuin vapaaehtoisvoimin toimiva ilmainen e-kirjapalvelu, joka tarjoaa yli 46 000 ilmaista kirjaa useilla eri kielillä. Projektin kotisivulta voi ladata tai lukea suoraan runsaasti myös vanhempaa suomenkielistä kirjallisuutta. Materiaalia on tarjolla niin ePub kuin Kindle muodoissa. Sivulta ei vaadi rekisteröintiä ja on avoin kaikille. (Projektin Gutenberg 2014, viitattu 21.4.2015.)

Runeberg-projekti on saanut nimensä Suomen kansallisrunoilija Johan Ludvig Runebergin mukaan. Runeberg-hanke toimii hyvin samalla tavalla kuin Gutenberg-projekti, mutta on keskittynyt lähinnä pohjoismaalaiseen kirjallisuuteen. Projekti toimii tällä hetkellä Linköpingin yliopistossa Ruotsissa. (Sähkökirjat 2015a, viitattu 21.4.2015.)

Kokonaan suomalainen Lönnrot-projekti digitoi vapaaehtoisvoimin tekijän oikeuksista poistuneita teoksia vapaaseen käyttöön. Teokset ovat yleensä tarjolla tekstiedostoina ja näin vaivattomia käyttää eri alustoilla. Projektin toimintaan kuuluu olennaisena osana aineiston valinta ja hankinta, tekijänoikeustarkistus, skannaaminen ja OCR-tunnistus(koneellinen tekstintunnistus), esikäsittely, oikoluku, jälkikäsittely ja tarkastus sekä materiaalin saattaminen yleiseen käyttöön. Lönnrot-projekti tekee tiivistä yhteistyötä muun muassa Gutenberg-projektin kanssa. Mikäli tekijänoikeussäädökset antavat myöten, teokset voidaan lisätä myös Gutenberg-projektin palvelimille ympäri maailmaa (Riikonen, T. 2015, viitattu 21.4.2015.)

Kansalliskirjasto digitoi historiallisesti merkittävää aineistoa ilmaiseen käyttöön. Sivulta löytyy muun muassa sanomalehtiä, aikakauslehtiä, pienpainatteita, äänitteitä ja jonkin verran myös kirjoja ja karttoja. Digitoitu aineisto muodostaa merkittävän kokoelman sekä ammatti että harrastelija käyttöön. Kansalliskirjaston muita ylläpitämiä kokoelmia ovat muun muassa Doria, josta löytyy kattava määrä kirjoja, karttoja, kuvia sekä pienpainatteita. Fragmenta membranea on sen sijaan keskittynyt pääosin keskiaikaisiin pergamenttifragmentteihin. Fenno-Ugrica on nimensä mukaisesti keskittynyt suomalais-ugrilaisiin julkaisuihin. Aineisto on ladattavissa halutulle laitteelle pdf-muodossa josta ne ovat avattavissa esimerkiksi Adobe Readerilla (Kansalliskirjasto 2015, viitattu 24.4.2015; Sähkökirjat 2015a, viitattu 24.4.2015.)

ePress on kotimainen LM tietopalvelut Oy:n kehittämä sanomalehtipalvelu, joka tarjoaa kotimaisia sanomalehtiä luettavaksi sähköisessä muodossa. Palvelu on tehty vastaamaan kotimaisten kirjastojen ja muiden organisaatioiden tarpeita. Palvelua voi käyttää kirjaston verkossa omalta tai kirjaston mobiililaitteelta tai kirjaston asiakaspäätteiltä. Tällä hetkellä ePressin etäkäyttö esimerkiksi omalta kotikoneelta ei ole mahdollista. Lehdet ovat järjestetty sivulla aakkosittain ja ovat vaivattomasti luettavissa yhdestä paikasta. Käyttäjä voi myös halutessaan etsiä lehtiä alueittain. Käyttäjä voi etsiä haluamansa lehden syöttämällä nimekkeen hakukenttään (eKirjasto 2015, viitattu 5.10.2015; LM Tietopalvelut, viitattu 5.10.2015.)

Digi on kirjastot.fi ylläpitämä palvelu, josta löytyy yleisten kirjastojen digitoimaa materiaalia. Palvelu on mainio tapa saattaa asiakkaitten tietoon tuntemattomampaa ja harvinaisempaa materiaalia erikoiskokoelmista. Kirjastojen yhteistyön myötä palvelun tarjonta laajenee koko ajan. Nykyään palvelun sisältämät materiaalit ovat löydettävissä myös Finna-palvelun kautta, joka on erikoistunut nimenomaan museoiden, kirjastojen ja arkistojen tarjoamiin materiaaleihin. (Digi 2015, viitattu 15.10.2015).

4 E-AINEISTO YLEISISSÄ KIRJASTOISSA

4.1 E-aineiston hyödyt ja mahdollisuudet

Paperinkulutus on maailmalla tällä hetkellä huipussaan, joten e-kirja voisi olla yksi mahdollisuus hillitä tätä ongelmaa. E-kirjan valmistus on mahdollisesti nykyään ympäristöystävällisempää kuin painetun kirjan, koska e-kirjaa ei tarvitse painaa erikseen ja on aina asiakkaan saatavilla ilman kuljetuskustannuksia. Lukulaitteiden valmistusprosessi ja käyttö aiheuttavat toki kuormitusta ympäristölle, mutta painetun kirjan haitat voivat olla vieläkin suuremmat. Lukulaitteet eivät myöskään nykyään kuluta juuri sähköä joten energiatehokkuus on myös hyvällä tasolla (Miksi valita e-kirja? 2016, viitattu 15.2.2016).

Meriläinen kirjoittaa vastineessaan tekstille Miksi kirjastojen tulee olla mukana e-aineistojen jakelussa näkemyksiään e-kirjojen tarjoamista eduista. E-aineisto on tullut kirjastoihin jäädäkseen, mutta mitä hyviä puolia e-materiaalista sitten on? E-materiaali voi käytännössä käyttää missä haluaa ja milloin haluaa. E-kirjat eivät myöskään tarvitse erilaisia huoltotoimenpiteitä verrattuna painettuihin kirjoihin, joiden korjauksiin ja paikkauksiin kuluu usein kohtuuttomasti aikaa. E-kirjoja ei myöskään tarvitse muovittaa, tarroittaa eikä erillisiä hälyttimiä tarvita. Lisäksi e-kirjat eivät käytännössä voi joutua kadoksiin, jolloin aikaa ei tarvitse kuluttaa teoksen etsimiseen. Käyttäjän ei tarvitse huolehtia teosten viivästysmaksuista tai laina-ajan uusimisesta. Tärkeimpänä huomiona mielestäni voidaan pitää Meriläisen huomautusta siitä, että e-kirjat eivät konkreettisesti vie lainkaan hyllytilaa kirjastossa. Varsinkin kirjastoissa, joissa tilaa on rajoitetusti, e-aineisto on omiaan tukemaan kokoelmaa ilman uuden hyllytilan järjestämistä. Periaatteessa kokonainen kokoelma voikin löytyä yhdestä laitteesta. Parhaimmassa tapauksessa kokonainen e-kirjakokoelma voidaan luetteloida napin painalluksella tietokantaan. Poistaminen niin ikään hoituu myös yhtä helposti (Meriläinen 2013, viitattu 15.2.2016).

Tampereen yliopiston professori Reijo Savolaisen mielestä (Ekholm & Repo, 91 -) ihmisten kulutustottumukset ovat muutostilassa eivätkä perinteiset toimijat (kirjastot, kustantamot, koulut) enää ole niin merkittävässä asemassa informaation hankinnassa. Suljetun järjestelmän sijaan asiakkaat suosivat avoimia ympäristöjä. Esimerkiksi kirjastojen olisi syytä hyödyntää avointa informaatio- ja palveluympäristöä ja saattaa tuotteet ja palvelut kaikkien ulottuville.

4.2 E-aineiston haasteet ja ongelmat

Paavonheimon (2006, 83) mukaan tulevaisuuden ennustaminen on haasteellista, kun puhutaan digitaalisen ja painetun kirjan välisestä suhteesta markkinoilla. Esimerkiksi painettujen kirjojen liikevaihdoksi vuonna 2015 ennustettiin 520 miljoonaa euroa, kun taas e-kirjojen ja muiden samankaltaisten formaattien liikevaihdoksi arvioitiin noin 7,5 miljoonaa euroa. E-aineiston vaihteluväli kuitenkin liikkui 2 – 450 miljoonan välillä. Markkinoiden ennustaminen varsinkin e-aineiston suhteen onkin yllättävän haasteellista. Tässä vaiheessa uusimpia lukuja ei ole vielä tarjolla, vaan tiedot julkistetaan myöhemmin keväällä 2016.

Varsinaiset lukulaitteet ovat oma lukunsa ja verrattaessa niiden tuomia etuja ja rajoitteita voidaan painetun kirjan katsoa olevan vielä toistaiseksi vahvoilla. Esimerkiksi teoksessa Kirja tienhaarassa vuonna 2020 (Ekholm & Repo 2010, 111) käy ilmi muutama huomion arvoinen seikka, joka voi vaikuttaa käyttäjän lukulaitteen hankintaa. Tekniikka kehittyy lukulaitteiden osalta vauhdikkaasti ja vasta hankittu laite voi jo vuoden päästä olla vanhentunut. Painetut kirjat ovat lisäksi toistaiseksi helpommin hankittavissa ja suhteellisen edullisia. Kysyntä ja tarjonta eivät myöskään kohtaa e-kirjamarkkinoilla huolimatta useista palveluntarjoajista. Tekijänoikeusvapaat kirjat eivät myöskään toimi tarpeeksi vahvana houkuttimena, sillä käyttäjät ovat kuitenkin enemmän kiinnostuneet uudemmasta materiaalista. Tässä tapauksessa valikoima on painetuissa kirjoissa vielä parempi.

Espoon kaupunginkirjasto Entressen paneelikeskustelussa marraskuussa 2010 keskusteltiin e-kirjojen vaikutuksesta kirjastoihin. Kustannusosalta paikalla olivat kaikki tärkeät toimijat ja kaikki saivat puheenvuoroissaan esittää mielipiteensä ja ideansa koskien e-aineiston vaikutuksesta varsinkin omaan alaansa. Paneelin aihe oli siinä mielessä harhaanjohtava, sillä e-aineiston vaikutuksesta kirjastoihin ja kirjastoalan tulevaisuuteen ei oikeastaan edes keskusteltu. Yksi tärkeä aihe kuitenkin nousi esille. Kirjastojen tarjotessa e-aineistopalveluita asiakkailleen, ei ole otettu huomioon sitä, että kirjasto ei varsinaisesti lainaa omistamiaan teoskappaleita vaan välittää muiden tarjoamia palveluita eteenpäin. Kirjastojen menestys tulevaisuus voikin piillä juuri tässä. (Eräpäivä! –teoksen artikkeli ”digitaalinen sisältö – kirjaston kohtalon kysymys?” 2011, 43 - 44).

Laine (2012, viitattu 11.1.2016) ottaa kantaa blogissaan nimenomaan yleisten kirjastojen suhdetta e-aineistoon. E-aineisto ei noudata samaa kaavaa lainausoikeuden suhteen kuin painettu kirja, vaan oikeudenhaltijat päättävät, millä ehdoilla he antavat materiaalia kirjaston kautta jaettavaksi. Lisäksi välittäjien ja oikeuden haltijoiden väliset sopimukset heijastuvat suoraan kirjastojen kykyyn

tarjota e-aineistoa. Laineen mukaan e-aineistokokoelman luonnissa pätevätkin erilaiset säännöt kuin tavallisen kokoelman luonnissa. Käytännössä tarve ei tässä tapauksessa määritä kysyntää vaan tarjontaa. Myös kirjastojen ja kustantajien väliset sopimukset ja niiden mutkikkuudet ovat myös maailmalla hankaloittaneet e-aineistojen tarjontaa yleisissä kirjastoissa. Laine pitääkin näitä ongelmia erityisesti yleisten kirjastojen riesana.

E-aineiston lainaaminen on usein koettu hankalaksi ja lainaamista varten tarkoitetut ohjelmistot ja käyttöliittymät eivät välttämättä aina ole kovin asiakasystävällisiä. Esimerkiksi asiakas ei välttämättä ymmärrä, miksi hänen tulee luoda useita tunnuksia ja kirjautua useampaan kuin yhteen järjestelmään lainatakseen haluamansa teoksen. Tämä taas johtuu siitä, että välittäjällä ja kirjastolla on eri järjestelmät. Kummastusta asiakkaissa herättää myös periaate, että hänen tulisi odottaa kirjastiedoston vapautumista lainattavaksi. Omat hankaluutensa tietysti tuovat myös erilaiset lukulaitteet ja niiden säätäminen, jotta lukeminen olisi mahdollista (Laine, A. 2012, Miksi kirjastojen tulee olla muka e-aineistojen jakelussa?, viitattu 11.1.2016.)

4.3 E-aineiston hankintaprosessi

Tässä luvussa tarkoitukseni on hahmottaa e-aineiston hankintaprosessia ja hankintakanavia. Prosessin kuvauksen kautta lukija hahmottaa selkeämmin tahot, joiden kautta e-aineisto päätyy yleisille kirjastoille ja edelleen käyttäjille. Lisäksi pureudutaan ongelmiin prosessin sisällä. Prosessia kartoitettaessa on myös hyvä esitellä muutamia ominaispiirteitä e-aineiston suhteesta kokoelmapolitiikkaan, koska kokoelmapolitiikka on olennainen osa hankintaprosessia.

E-aineistot tulivat tutuksi yleisille kirjastoille nimen omaan tieteellisten kirjastojen kautta. Yleisissä kirjastoissa varsinkin alkuvaiheessa katsottiin, että henkilökunnalla ei välttämättä ole riittäviä valmiuksia neuvotella kustantajien kanssa aineistojen käyttöoikeuksista. Tämän johdosta luotiin kirjastoalalle tyypillinen konsortio, johon yleiset kirjastot saavat halutessaan liittyä. (Eräpäivä! –teoksen artikkeli ”digitaalinen sisältö – kirjaston kohtalon kysymys?” 2011, 52). Yleisten kirjastojen konsortiolla tarkoitetaan Suomessa sopimusta kirjastojen välistä yhteenliittymää, jonka avulla kirjastot voivat tehdä yhteistyötä esimerkiksi hankinnoissa, luetteloinnissa, tiedotuksessa, koulutuksessa, markkinoinnissa ja e-aineiston käyttöön otossa. Varsinkin E-aineiston kannalta konsortion syntymistä voidaan nykyään pitää merkittävä askeleena, koska näin ollen kirjastot voivat paremmin tehdä yhteistyötä ja saada e-aineistoa näkyvämmäksi. Yhteistyötä tehdään lisäksi myös muiden

toimijoiden kanssa joista tärkeimpiä KL-Kuntahankinnat sekä kansalliskirjaston FinElib-konsortio. (Hjelt, M. 2014, Yleisten kirjastojen konsortio, viitattu 29.1.2016).

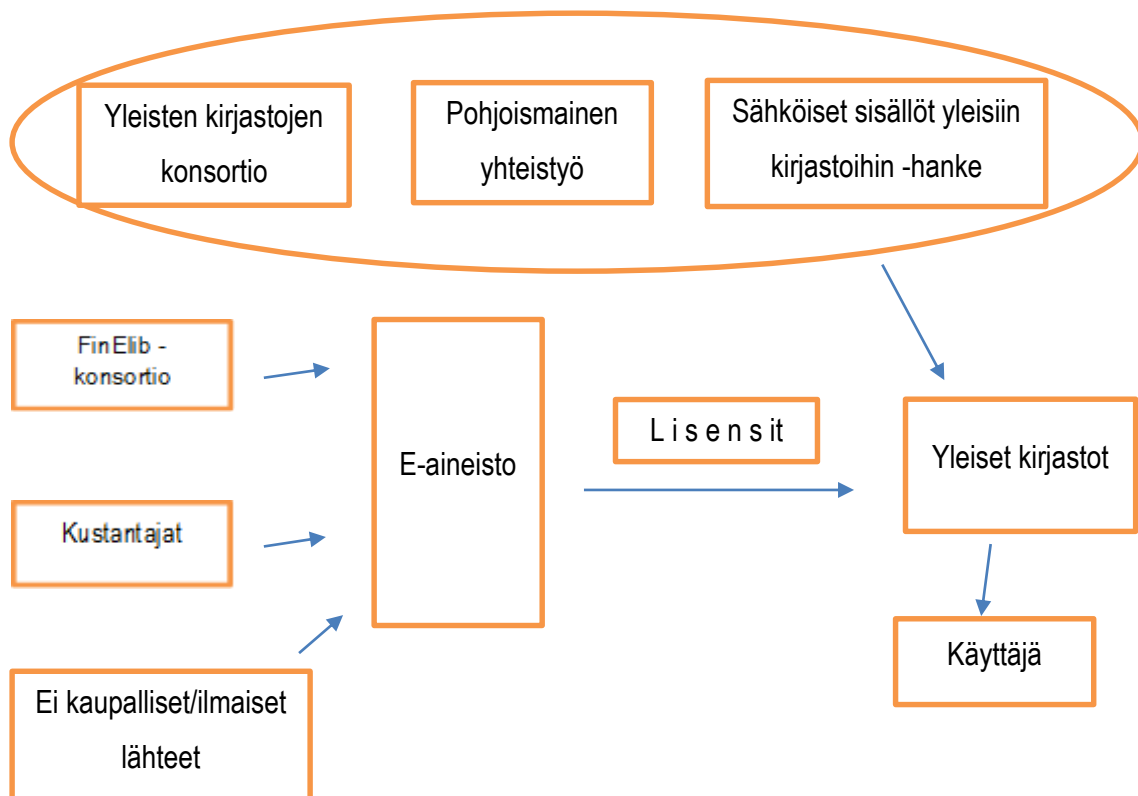
Kansalliskirjaston alaisuudessa toimiva FinElib-konsortion yhtenä tärkeimmistä tavoitteista on selkeyttää ja tehostaa e-aineistojen hankintaprosessia (Eräpäivä! –teoksen artikkeli ”digitaalinen sisältö – kirjaston kohtalonkysymys?” 2011, 52). Kirjastojen markkinakenttä on digitaalisia sisältöjä ajatellen kuitenkin suotuisaa markkina-aluetta. Aineistojen tulee täyttää kuitenkin yhteiset FinElib:n määräämät standardit, jotta asiakkaat havaitsisivat e-aineistojen olevan käyttäjäystävällisiä. FinElib painottaa myös, että kirjastojen tulee kustantajien kanssa neuvotellessaan hakea taloudellisesti kohtuullinen sopimus ja lisäksi varmistaa aineiston käyttöehtojen olevan kirjastolle suotuisat. Sopimuksen onnistuminen osapuolten välillä vaikuttaa olennaisesti siihen kannattaako kirjaston tarjota asiakkaille e-aineistoa tietyn kustantajan kautta. (Mikkonen & Tuuliniemi, 53).

FinElib näkee yleisten kirjastojen ongelmana konsortion kyvyttömyyden tarjota digitaalista kaunokirjallisuutta tai muuta viihteellisempää kirjallisuutta, vaikka kysyntää olisi. Tässä tilanteessa kustantajien tuli huomata potentiaaliset markkinat myös yleisten kirjastojen suunnalta. Kustantajilla ei kuitenkaan ole välttämättä sellaista sopimusta edes neuvoteltuna tekijän kanssa, joka mahdollistaisi digitaalisen materiaalin levityksen kirjastoissa. Tämän johdosta valikoima jää pakostakin konsortion osalta suppeammaksi. Onneksi yleisten kirjastojen ei kuitenkaan tarvitse nojata pelkästään FinElibin tarjontaan, sillä käytettävissä on myös muita kirjaston tarpeisiin soveltuvia e-aineistopalveluita. Kirjastot ovat pitkälti kustantajien talutusnuorassa siinä mielessä, että kirjastojen on usein tyydyttävä kustantajan sanelemaan sopimukseen ilman kunnollista pelivaraa. Tästä herääkin kysymys onko digitaalinen materiaali oikeasti yhdenvertaisesti kaikkien saatavilla vai olemmeko vain kustantajien armoilla. Esimerkkinä voidaan pitää HarperCollins-kustantamon ja Overdrive-e-kirjavalittajan välistä sopimusta, jossa e-kirja on kirjastoille käytettävissä vain 26 kertaa, jonka jälkeen tiedosto muuttuu käyttökelvottomaksi. Teos ei siis jää pysyvästi kirjaston kokoelmiin missään vaiheessa. Käyttöoikeuden päätyttyä sopimus on luonnollisesti uusittava ja käytöstä maksettava. Yhdysvaltalainen kirjastoväki ei ole tämän kaltaista toimintaa suvainnut alkuunkaan, vaan nosti asiasta melkoisen kohun. (Mikkonen & Tuuliniemi, 55 – 57).

Tällä hetkellä voidaan katsoa, että kirjastojen ja kustantajien väliset suhteet varsinkin digitaalisen materiaalin suhteen ovat paikoitellen vielä lastenkengissä. Näin alkuvaiheessa kirjastoilla on kuitenkin vielä mahdollisuus neuvotella itselleen paremmin pelivaraa. FinElibissä ollaan sitä mieltä,

että toiminta kehittymään tulevaisuudessa esimerkiksi sopimusten, hinnoittelun, kehitystyön ja toimintamallien suhteen. Päätehtävänä FinElib kuitenkin pitää sitä mitä e-materiaalia kirjastot tarvitsevat ja millä ehdoilla. Kirjastojen tulisi ottaa huomioon, että perinteistä kirjaston toimintamallia joudutaan mahdollisesti venyttämään ainakin digitaalisen materiaalin suhteen unohtamatta asiakaslähtöisyyttä. Kirjaston metadataosaamista tulisi hyödyntää laajemmin. FinElibin Mikkonen painottaa myös Suomen sisäistä yhtenäistä e-kirjastopolitiikkaa, jolloin pystyttäisiin takaamaan käyttäjille mahdollisimman hyvä valikoima e-aineistoa. Yhteneväiset käyttöehdot, kohtuulliset kustannukset unohtamatta tekijänoikeuskorvauksia. Myös korkeammalla poliittisella tasolla kirjasto ja e-aineisto tulisi ottaa aiempaa paremmin huomioon, jotta tulevat päätökset tukisivat parhaiten nimenomaan kirjaston käyttäjien toiveita. (Mikkonen & Tuuliniemi, 57 – 61). Yleisten kirjastojen tulisi tehdä yhteistyötä maan rajojen ulkopuolella. Esimerkiksi yhteistyö muiden pohjoismaiden kanssa voisi antaa mahdollisuudet sekä määrällisesti, että laadullisesti kattavampiin hankintoihin. Lisäksi tämä voisi antaa paremmat valmiudet myös aineiston levittämiseen ja jalostamiseen. (Yleisten kirjastojen e-aineistostrategian pohja 2012, 10.)

Kuviossa 1 olen pyrkinyt hahmottamaan osapuolia, jotka ovat mukana yleisten kirjastojen e-aineistojen hankintaprosessissa.

KUVIO 1. Yleisten kirjastojen e-aineiston hankintakanavien kuvaus

4.4 E-aineiston markkinointi

Eräpäivä!: voimasanoja kirjastosta – teoksen artikkelin ”kirjasto ei satu silmää” (2011, 101) mukaan ennen kuin lähdetään tarkastelemaan varsinaisia e-aineiston markkinoinnin ominaispiirteitä ja haasteita, tulee ymmärtää hieman varsinaisesta kirjaston markkinoinnista. Ongelmana on usein se, että myös kirjastokentällä markkinointia ei aina osata sisäistää kunnolla. Tärkeimmiksi tekijöiksi voidaan katsoa palvelun suunnittelu, toteutus ja asiakaslähtöisyys. Tämä ei ole itsestäänselvyys myöskään kirjastokentällä. Vierulan (2011, 102 - 103) mukaan markkinoinnista tulisi ajatella siten, että koko organisaatio on omalla toiminnallaan vastuussa suorasti tai epäsuorasti kirjaston markkinoinnista. Myös tulevia kirjastotyöntekijöitä olisi valmennettava oikein nimenomaan kirjaston markkinoinnin näkökulmasta, jossa asiakaslähtöisyyttä korostettaisiin.

E-aineisto on useille yleisille kirjastoille melko uusi tuote, joten markkinoinnilla on omat haasteensa uuden tuotteen näkyväksi saattamiselle. Yleisissä kirjastoissa ei vielä olla tyytyväisiä e-aineistokoelmaan, mutta myös tiedotusta, käyttöopastusta ja markkinointia pidetään usein riittämättömänä. Näiden osa-alueiden hallinta vaatii kuitenkin paljon myös henkilökunnalta. Henkilökunnan tulisi siis tuntee e-aineisto ja osata tarjota sitä asiakkaille. (Yleisten kirjastojen e-aineistostrategian pohja

2012, 2,11). Henkilökunnan tulisi siis itse tutustua tarjottavaan materiaaliin ja erilaisiin lukulaitteisiin, jotta oma kynnys tarjota e-aineistoa asiakkaille oli pienempi. Aineiston, palvelujen ja laitteiston hallinta näin ollen auttaa henkilökuntaa tarjoamaan asiakkaille e-aineistovaihtoehtoa, jos painettu materiaali ei syystä tai toisesta ole juuri saatavilla (Jyväskylän yliopiston kirjasto 2014, viitattu 11.2.2016)

E-aineiston käyttömääriä seuraamalla saadaan melko hyvä kuva siitä, miten aineisto on tavoittanut asiakkaat. E-aineiston näkyvyyttä tulisi kuitenkin myös parantaa ja koulutusta sekä käytön opastusta tulisi olla riittävästi. E-aineiston markkinointia voidaan pitää erityisesti viestinnällisenä haasteena. Useat yleiset kirjastot ovatkin heränneet e-aineiston tuomiin mahdollisuuksiin tarjoamalla ohjeita verkkosivuillaan esimerkiksi erilaisten verkkomateriaalien kautta tarjoamalla henkilökoh- taista ohjausta sekä järjestämällä e-materiaaleihin liittyvää koulutusta. Ongelmana on kuitenkin po- tentiaalisten asiakkaitten tavoittaminen. Esimerkiksi koulutustilaisuudet eivät tarpeeksi tehokkaasti tavoita asiakkaita, jolloin niiden tarjoama hyöty jää saavuttamatta. Yleisissä kirjastoissa on usein huomattu, että verkkosivuilla olevat ohjeet eivät saavuta kohderyhmäänsä. Olisikin mietittävä mark- kinoinnin keinoja sekä opetuksen ja oppimisen muotoja jotka sopisivat parhaiten e-materiaalille. Pelkän aineiston olemassaolon markkinointi ei kuitenkaan aina riitä, vaan kirjastojen tulisi jossain määrin markkinoida myös teosten sisältöä. Erityisesti tutkimuksessa, opetuksessa ja opiskelussa sisällön kuvailulla on suuri merkitys. (Jyväskylän yliopiston kirjasto 2014, viitattu 11.2.2016).

E-aineiston saaminen näkyväksi konkreettisella tavalla vaatii kirjaston henkilökunnalta oman pa- noksensa. Tässä kirjaston tilat merkitsevät paljon, sillä henkilökunnan tulisi kyetä hyödyntämään kirjastotilojensa tarjoamia mahdollisuuksia. Tietysti useissa kirjastoissa tilojen asettamat rajoitukset voivat olla ongelmana materiaalin tehokkaaseen esilletuomiseen. Kirjastoalan opiskelijat voisivat tässä mielessä olla apuna puolueettomana osapuolena, jolloin kirjastoväki saisi erilaisten projek- tien kautta arvokasta tietoa e-aineiston näkyvämmäksi saattamiseksi. Sanni Koffertin Aaltoprolle tekemässä projektissa (Miten saada e-aineisto näkyväksi erilaisissa kirjastotiloissa? 2014, viitattu 12.2.2014) kartoitettiin keinoja, joiden avulla e-aineistoa saatiin näkyvämmäksi kirjastossa. Projek- tissa muun muassa haastateltiin asiakkaita ja henkilökuntaa. Lisäksi Helmet.fi sivulla toteutettiin sähköinen asiakaskysely. Kirjastoissa tehtiin myös havainnointia, jossa kartoitettiin ongelmia sekä onnistuneita ratkaisuja liittyen e-aineistoon. Projektin ohessa järjestettiin myös workshop, johon kuului sekä asiakkaita että kirjaston henkilökuntaa. Workshopin tavoitteena oli etsiä keinoja kuinka saada e-aineistoa näkyvämmäksi kirjastotiloissa. Lisäksi kirjoittaja tuo projektissaan esille myös omia ideoitaan ja pohtii mitkä ideat voivat olla toteutettavissa.

4.5 E-aineisto ja tekijänoikeudet

Oinosen mukaan (2012, videohaastattelu) tekijänoikeuksilla tarkoitetaan lyhyesti, että tekijänoikeus lain mukaan tekijällä on oikeus päättää teoksensa käyttöyhteydestä, käyttötavasta ja millä ehdoilla teosta käytetään. Erilaisilla laeilla voidaan myös vaikuttaa tekijän oikeuteen määrätä oman teoksensa käytöstä. Esimerkiksi laeilla voidaan jopa vaikuttaa siihen, mihin käyttötarkoitukseen tekijä teoksensa luovuttaa.

Amerikkalainen kirjastonhoitaja Sarah Houghton-Jan (2011, 51 - 52) julkaisi blogissaan listan oikeuksista, jotka jokaisella e-kirjan käyttäjällä tulisi hänen näkemystensä mukaisesti olla. Voimmekin pohtia sitä kuinka hyvin nämä oikeudet toteutuvat nykyään esimerkiksi Suomessa ja olisivatko ne edes nykyjärjestelmän mukaan realistisesti toteutettavissa. Toki huomioon on otettava myös maiden väliset erot lainsäädännön suhteen.

- Oikeutta käyttää e-kirjoja yleisohjeiden mukaan jotka suosivat pääsyä yli patenttirajoitusten.
- Oikeutta tarjota pääsy e-kirjoihin kaikilla käyttäjän valitsemilla teknisillä alustoilla, ohjelmistoilla ja laitteistolla.
- Oikeus lisätä huomautuksia, lainauksia, tulostaa ja jakaa e-kirjan sisältöä hyvän hengen ja tekijänoikeuksien mukaisesti.
- Oikeus ensimyyntiin oppiin laajentuen koskemaan myös digitaalista sisältöä sekä sallia e-kirjan omistajan säilyttää, arkistoida, jakaa ja jälleen myydä ostettuja e-kirjoja.

Uutena aineistoformaattina e-aineisto on tuonut uusia haasteita myös tekijänoikeudellisesta näkökulmasta. Samat lainalaisuudet kuin aiemmin painetun materiaalin kohdalla eivät enää pädekään kuten aiemmin painetun materiaalin kohdalla. Esimerkiksi menettely e-materiaalin lainaamisessa ja käyttöoikeuksissa tuovat mukanaan uusia haasteita. Lisäksi e-aineiston kääntäminen erilaisiin laitteistoissa käytettäviin formaatteihin ja erilaisten suojausten lisääminen mutkistavat tekijänoikeudellisia kysymyksiä entisestään. Huomioon on myös otettava, kuinka aineiston jakelu voidaan järjestää hyödyntämällä erilaisia jakeluketjuja ja siirtoprosesseja silmällä pitäen. Tässä kohdassa tekijänoikeuksien maailma muuttuu merkittävästi vaikeammaksi sisäistää. Voidaankin sanoa e-aineiston tuovan vakavasti pohdittavia seikkoja kirja-alalle. (Laiho, videohaastattelu 2012)

Laiho (2012, videohaastattelu, viitattu 6.3.2016) kertoo haastattelussa, että digitaalisten kirjojen tultua markkinoille siirrytään samaan piiriin muiden digitaalisten aineistojen tai muiden aineistojen kanssa. Kirjaa on yleisesti koskenut poikkeussääntö, jonka mukaan kirjan lähdettyä painosta ja tuotu yleisölle saatavaksi, se on muuttunut vapaasti ostettavaksi tai vaihdettavaksi. Estettä esimerkiksi teoksen divariin viemiselle tai lainaamiselle kirjastosta ei varsinaisesti ole. Ainoastaan teoksen vuokraukselle on rajoitteensa, koska tähän tarvittaisiin kirjailijan tai kustantajan lupa, jos kustantaja on kyseisen teoksen hankkinut. Digitaalisten teosten kohdalla kustantajan ja kirjailijan välillä olennaista on, että ensimmäisessä sopimuksessa sovitaan teoksen käyttöehdoista, esimerkiksi teoksen lainaamisesta kirjastosta. Kustantaja ei luonnollisesti myöskään saa luovuttaa mitään sellaista, mistä ei ole kirjailijan kanssa erikseen sopinut. Digitaalisen tuotteen kohdalla voi olla vaikea määrittää sen käyttötarkoitusta kokonaisuudessaan, varsinkin kun e-aineistomarkkinat eivät ole vielä samalla tasolla kuin painetun materiaalin. On hankalaa neuvotella asiasta, jos osapuolet eivät ole perillä e-aineiston mukanaan tuomista ominaisuuksista ja rajoitteista. Osapuolten tulisikin olla tässä asiassa yhtä mieltä taloudellisista ehdoista, jotta päästäisiin sopimukseen. Osapuolille on oltava selvää, saako loppukäyttäjä eli lukija kopioida sen kännykkäänsä tai toiseen lukulaiteeseensa, saako sitä lainata toiselle henkilölle ja saako sitä myydä eteenpäin. Nämä seikat tulisi käytännössä sopia juuri ensimmäisessä sopimuksessa. Pitkän tähtäimen ajattelulla voidaan siis estää sopimusten ja sopimusneuvotteluiden liiallinen mutkistuminen. Pitäisi kyetä pitämään neuvotteluprosessi tarpeeksi yksinkertaisena, jolloin aikaa ei kulu turhaan ja kummatkin osapuolet löytäisivät tyydyttävän ratkaisun.

Heikkisen (2012, videohaastattelu, viitattu 6.3.2016) mukaan kirjastoissa tekijänoikeuden/yksilönoikeuden rajoitussäädökset ovat alun perin rakennettu koskemaan enimmäkseen painettua aineistoa. Digitaalisuuden esiinmarssin jälkeen rajoitussäädöksissä on jouduttu etsimään uusia tapoja siihen, kuinka e-aineistoon tulee suhtautua. Tämä on luonut omat ongelmansa, sillä uuden tulkinnan löytäminen ei tapahdu kädenkäänteessä. Nykyään käytössä on vapaaehtoiseen sopimiseen perustuva ratkaisumalli. Jos ratkaisumalli ei tuo toivottua lopputulosta, niin ratkaisua pyritään etsimään valtiotasolla.

Puhuttaessa e-aineiston teknologisista suojakeinoista Heikkinen (2012, videohaastattelu, viitattu 6.3) painottaa tämän rajoittavan kuluttajien toimintamahdollisuuksia. Muilla teosalueilla tästä on ollut huonoja kokemuksia. Internetvälittäjän valvontaa voitaisiin myös tehostaa asettamalla heille uusia velvoitteita. Näiden toimenpiteiden johdosta kansalaisten perusoikeudet esimerkiksi yksityisyydensuoja voisivat kuitenkin vaarantua. Heikkinen toteaaakin, että paras vaihtoehto taistelussa

piratismia vastaan olisi toimiva lainausjärjestelmä. Tutkimusten mukaan henkilöt, jotka ostavat eniten kirjoja myös lainaavat niitä eniten. Toisaalta ne, jotka lainaavat kirjoja eniten usein myös ostavat kirjoja. Oinosen (2012, videohaastattelu, viitattu 6.3) mukaan kirja-alan tulee ottaa opiksi musiikkituotannon virheistä ja vältettävä kuluttajan kannalta erittäin hankalia suoja mekanismeja. Piratismia voitaisiinkin kitkeä parhaiten tarjoamalla kuluttajalle laillista sisältöä, joka olisi helposti saatavilla ja valikoimaltaan monipuolinen. Kehittämistä kuitenkin tässä asiassa olisi vielä runsaasti.

5 TUTKIMUSMENETELMÄT

5.1 Kvantitatiivinen tutkimusmenetelmä ja tutkimuskysymykset

Opinnäytetyössäni käytin kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää. Tutkimusmenetelmälle on ominaista tutkimuksen kuvaaminen ja tulkitseminen eri mittausmenetelmiä hyödyntäen, jolloin analysoitavaksi saadaan numeerista tutkimusaineistoa. Tutkimuksessa käytettävää numeerista aineistoa analysoidaan siis tilastollisin analyysimenetelmin. Määrällisessä tutkimuksen perustana on, että käytetty tutkimusmateriaali on tarpeeksi suuri ja tarkoitustaan palveleva. (Vilpas 2015, viitattu 26.2.2016.) Työssäni aineisto kerättiin kyselylomakkeella, jossa kysymysten muoto on standardoitu eli vakioitu. Tällä tarkoitetaan, että kaikille vastanneille kysymykset olivat samat. Kysymysten muoto ja järjestys pysyi lisäksi samana. (Vilka 2015, viitattu 26.2.)

Tärkeimmät tutkimuskysymykset työssäni liittyvät Kemin kaupunginkirjaston e-aineiston sekä e-aineistopalvelujen tunnettavuuteen ja kattavuuteen. Lisäksi asiakkailta tiedusteltiin e-aineiston markkinoinnin riittävyyttä. Tätä voidaan myös pitää tärkeänä tutkimuskysymyksenä. Kemin kaupunginkirjastossa e-aineistoa on vasta hiljattain otettu käyttöön, joten tilanteen tarkastelu siirtymävaiheen ollessa meneillään on mielestäni relevanttia. Tässä tapauksessa katsoin asiakaskyselyn olevan tutkimuksen kannalta paras vaihtoehto mahdollisten epäkohtien tarkasteluun. Tutkimuksen perusteella Kemin kaupunginkirjasto voi tarkastella tuloksia ja halutessaan puuttua kehitettäviin osa-alueisiin.

Tutkimuksen alussa mietittävänä oli, hyväksynkö myös kirjaston henkilökunnan mukaan otantaan. Mielestäni tutkimuksen luonteen vuoksi henkilökunta oli mielestäni pätevä vastaamaan kyselyyn, koska henkilökuntakin voi toimia asiakkaana omassa kirjastossaan. En kuitenkaan erottanut kirjaston henkilökuntaa omaksi ryhmäkseen, koska halusin vastaajien olevan samassa otannassa. Asiakaskyselyä aloitin valmistelemaan hyvissä ajoin jo ennen varsinaisen opinnäytetyön aloittamista. Kävimme toimeksiantajan eli tässä tapauksessa Kemin kaupunginkirjaston e-aineistovastaavan kanssa läpi kysymysten määrää ja sisältöä. Valmistelemamme kysymykset säilyivätkin alkuperäisessä muodossaan koko opinnäytetyön prosessin ajan. Luonnos kysymyksistä saatiin valmiiksi jo ennen aloituskeskustelua.

5.2 Tutkimuksen toteutus

Kyselylomake (Liite 1) koostuu yhteensä kymmenestä monivalintakysymyksestä, johon kirjaston asiakkaat vastasivat. Käytännössä asiakas merkitsee rastin ruutuun halutun vaihtoehdon kohdalle. Kahdessa kysymyksessä perusvaihtoehtojen lisäksi mukana oli avoin vaihtoehto, johon asiakas pystyi itse kirjoittamaan tarkentavan vastauksen. Kysymykset pyrin muotoilemaan mahdollisimman selkeiksi ja ymmärrettävään muotoon, jotta asiakas pystyisi helposti vastaamaan kysymyksiin. Avoimet laajemmat kysymykset pyrin jättämään pois, koska otannan laajuuden vuoksi niiden purkamiseen ja analysointiin olisi kulunut kohtuuttomasti aikaa.

Kolmessa ensimmäisessä kysymyksessä haluttiin selvittää vastanneiden taustatiedot eli tässä tapauksessa vastanneiden sukupuoli, ikä ja ammatti. Ammatti kohdassa on myös avoin osio, johon vastaaja voi itse täyttää tiedon, jos vaihtoehtoista ei löydy itselle sopivaa. Neljännessä kysymyksessä asiakkaalta tiedusteltiin onko hän tietoinen, että Kemin kaupungin kirjasto tarjoaa e-aineistoja. Viidennessä kysymyksessä haluttiin selvittää, onko asiakas käyttänyt kirjaston e-aineistopalvelua. Kuudennessa kysymyksessä kysyttiin, tietääkö hän mitä tarkoitetaan e-kirjastolla. Seitsemännessä kohdassa kysyttiin, millaiseen e-aineistoon olet tutustunut. Kohdassa seitsemän on myös avoin osio, johon asiakas voi tarkentaa, millaista aineistoa on käyttänyt, jos vaihtoehtoa ei muuten löydy kysymyksestä. Kohdassa kahdeksan asiakkaalta tiedusteltiin, onko hän käyttänyt jonkun muun kirjaston e-aineistopalvelua. Kohdassa yhdeksän tarkasteltiin e-aineistokokoelman riittävyttä eli onko Kemin kaupunginkirjaston e-aineistovalikoima asiakkaan mielestä tarpeeksi kattava. Kohta kymmenen liittyy e-aineiston markkinointiin ja asiakkailta kysyttiin, onko Kemin kaupunginkirjaston e-aineiston markkinointi mielestänne tarpeeksi näkyvää.

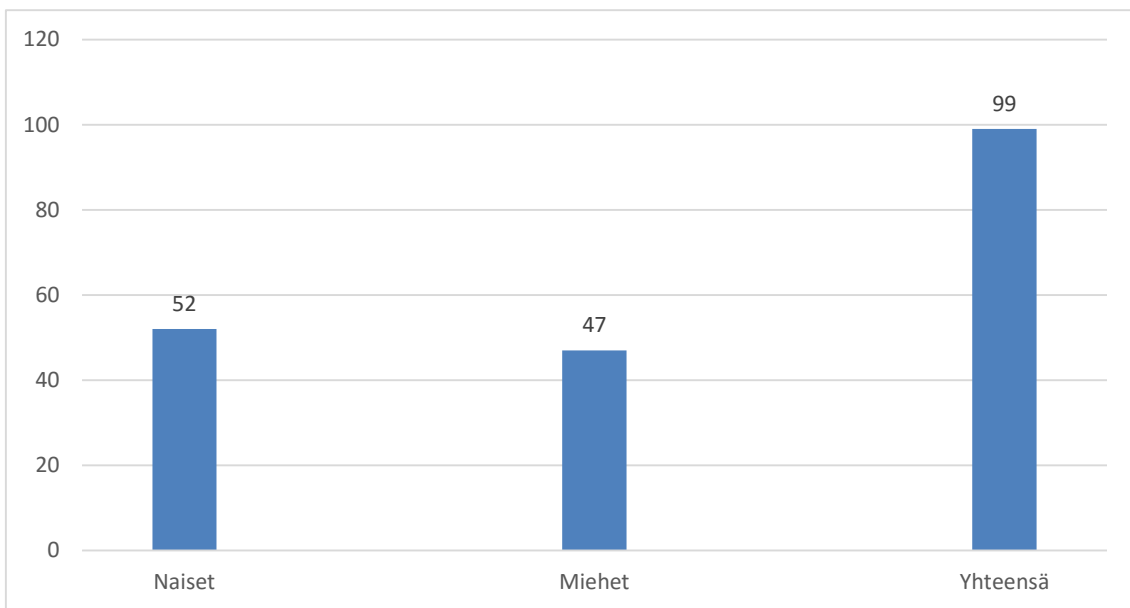
Kysely toteutettiin 9.11.2015 – 10.11.2015 välisenä aikana, jolloin kävin Kemin kaupunginkirjastossa jakamassa lomakkeita asiakkaille. Katsoin tämän toteutustavan olevan parempi koska tämän kaltaisissa kyselyissä vastausprosentti voi jäädä usein alle suosituksen (70 -100). Koin siis tämän tavan olevan tutkimuksen kannalta varmempi kuin kyselyn sähköinen toteutus tai lomakkeiden jättämisen pisteisiin tietyksi ajaksi. Vaarana tämän kaltaisen kyselyn toteuttamisessa voi kuitenkin olla kyselyn tekijän mahdollinen vaikuttaminen vastaajien mielipiteisiin, jolloin tutkimuksen tulokset voivat vääristyä. Tämän ennaltaehkäisemiseksi poistuin syrjemmällä ja annoin asiakkaan täyttää lomakkeen täysin itsenäisesti. Kyselyn tulokset purettiin myöhemmin Microsoft Excel – taulukkolaskentaohjelmalla tutkimuksen kannalta selkeämpään muotoon. Valmistelin lomakkeita 100 kappaletta joista 99:n vastattiin.

6 TUTKIMUSTULOKSET

Asiakaskysely toteutettiin Kemin kaupunginkirjastossa jakamalla asiakkaille paperilomake täytettäväksi. Asiakaskyselyn lopputulos oli, että 100:sta asiakkaasta 99 vastasi kyselyyn. Yhtä lomaketta ei palautettu. Vastausprosentti oli siis 99%. Tutkimustulokset havainnollistetaan käyttämällä hyödyksi Microsoft Excel – taulukkolaskenta ohjelmaa. Kaaviona on käytetty pylväsdiagrammia muut-
tujen tarkempaan havainnollistamiseen. Prosenttiluvat kaavioissa ovat pyöristetty yhden prosentin tarkkuudella.

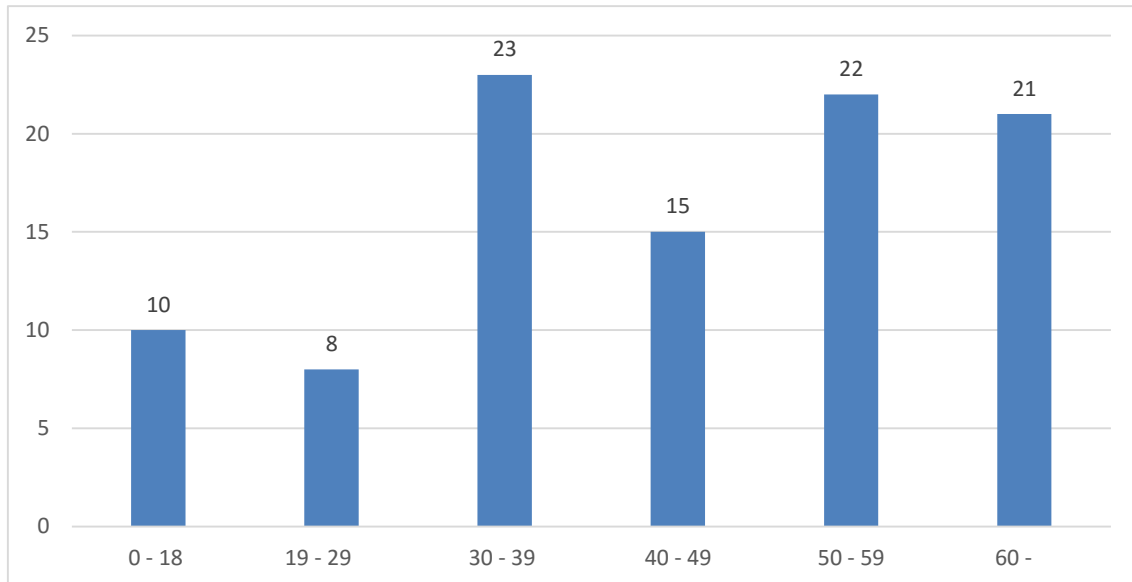
6.1 Vastaajien tausta

Ensimmäisessä kysymyksessä kysyttiin vastaajan sukupuolta. Vastaajista 52 (53 %) oli naisia ja miehiä 47 (47 %). Vastaajien sukupuoli jakautui tässä tapauksessa lähes tasan. Naisia vastanneista oli kuitenkin hieman enemmän. Yhteensä vastanneita oli 99.

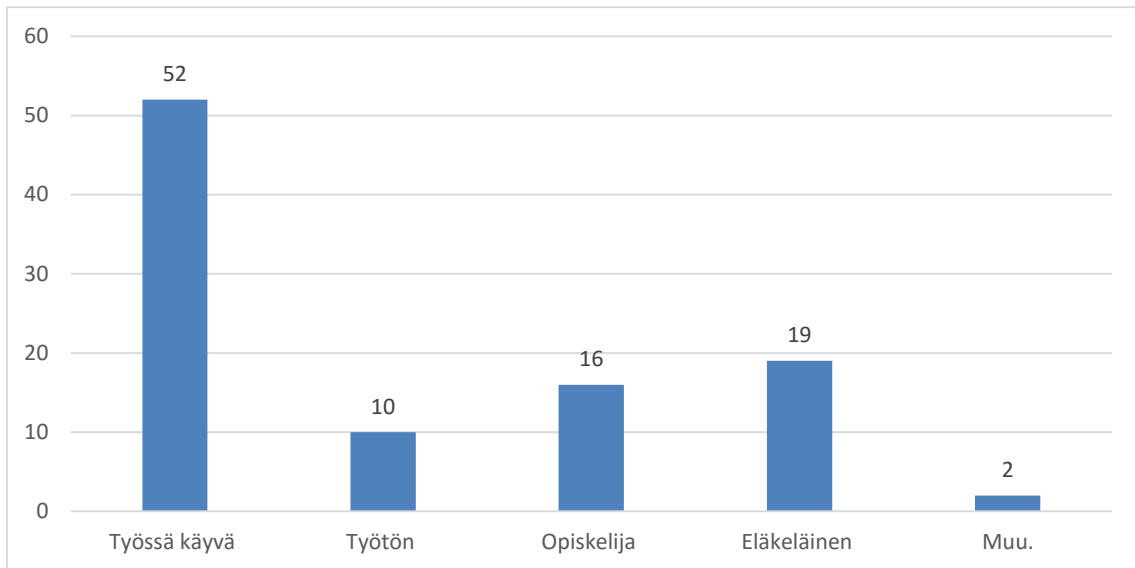
KUVIO 2. Vastaajien sukupuoli (n=99)

Kyselyn toisessa kysymyksessä kysyttiin vastaajien ikää. Vastaajista 18 vuotiaita tai alle oli 10 henkilöä (10 %) ja 19 – 29 vuotiaita vastanneista oli 8 (8 %). Vastanneista 30 – 39 vuotiaita oli 23 (23 %) ja 40 – 49 vastaavasti 15 (15 %). Viimeisessä kahdessa pylväässä 50 – 59 vuotiaita vastanneista oli 22 (22 %) sekä vastanneista 60 vuotiaita tai yli oli 21 henkilöä (21 %). Vastaajista suurin ryhmä oli siis 30 – 39 vuotiaat.

KUVIO 3. Vastaajien ikä (n = 99)

Kolmannessa ja viimeisessä taustatietoja käsittelevässä kysymyksessä tiedusteltiin vastaajien yhteiskunnallista asemaa eli statusta. Vastausvaihtoehdoista sijoitin ”työssäkäyvän” ensimmäiseksi, koska tämä katsotaan yleisesti oletusarvoksi kyselyä tehtäessä. Vastaajista 52 (53 %) oli työssäkäyviä ja työttömiä 10 (10 %). Opiskelijoita vastaajista oli 16 (16 %) ja eläkeläisiä 19 (19 %). Vastaajista kaksi (2 %) ilmoitti kuuluvansa muuhun ryhmään. Toinen vastaajista ilmoitti avoimeen osioon olevansa hoitovapaalla ja toinen kuntouttavassa työtoiminnassa. Ylivoimaisesti suurin ryhmä kuului siis työssäkäyviin.

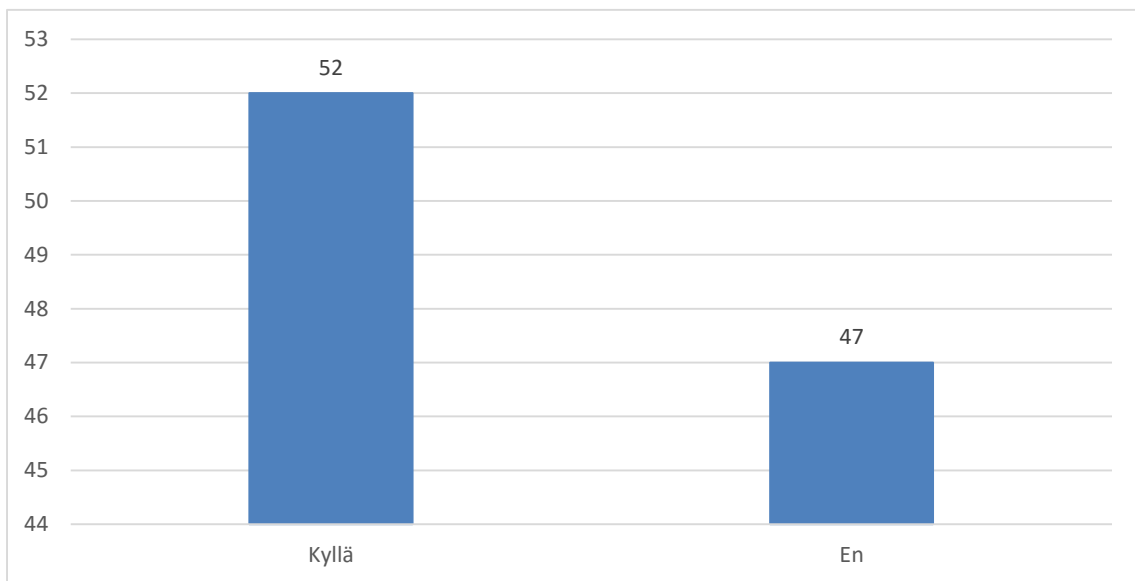

KUVIO 4. Vastaajien status (n = 99)

6.2 E-aineistopalvelujen ja kokoelman tunnettavuus

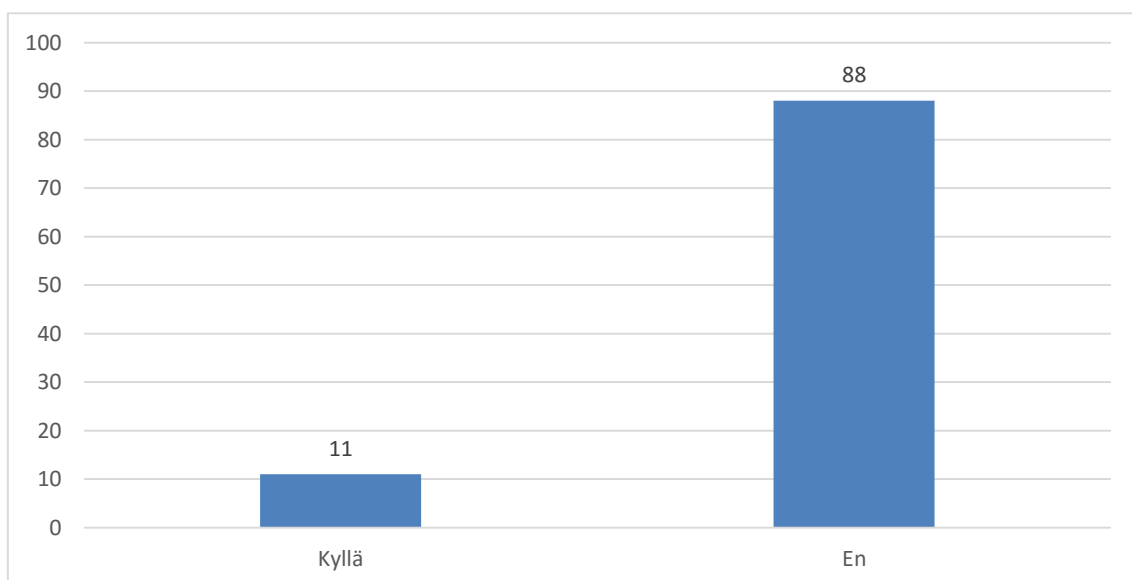
Tässä kappaleessa käydään läpi kaksi tutkimuksen kannalta olennaista pääkysymystä eli E-aineistopalveluiden tunnettavuus sekä tietous varsinaisesta e-aineistokokoelmasta. Käsiteltäviä kysymyksiä kappaleesta löytyy kuusi.

Kysymyksessä neljä vastaajista 52 (53 %) ilmoitti tietävänsä, että Kemin kaupunginkirjasto tarjoaa e-aineistoja. Vastaavasti 47 (47 %) henkilöä ei ollut tietoinen kirjaston e-aineistoista. Suurin osa vastanneista siis tietää kirjaston tarjoavan e-aineistoja.

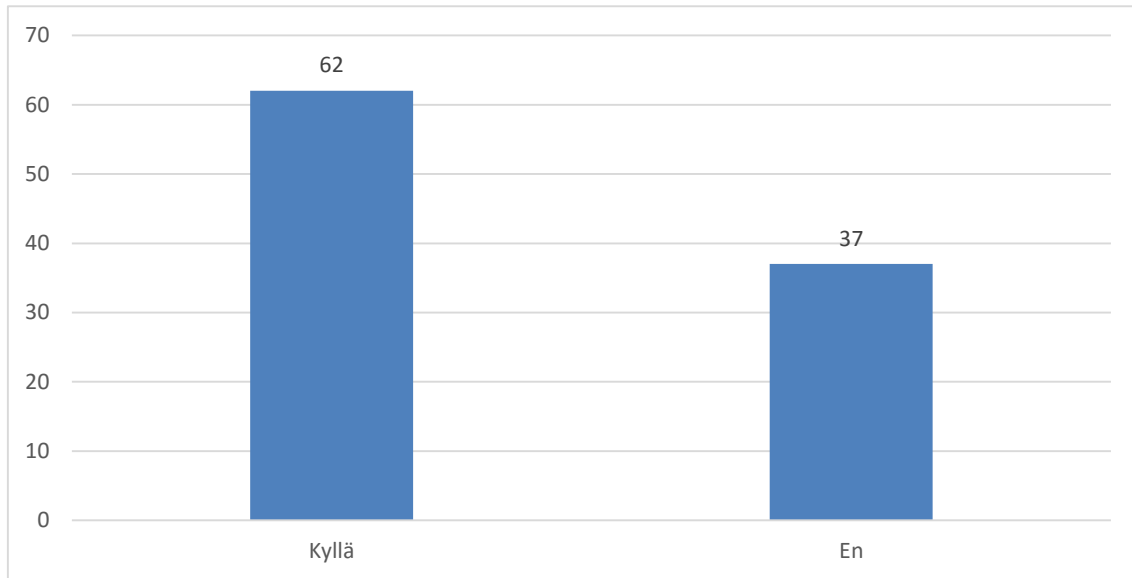
KUVIO 5. Oletko tietoinen, että Kemijärven kaupunginkirjasto tarjoaa e-aineistoja? (n = 99)

Kohdassa viisi asiakkailta tiedusteltiin onko hän aiemmin käyttänyt kirjaston e-aineistopalvelua. Vastajista 11 (11 %) ilmoitti käyttäneensä palvelua aiemmin. Vastajista 88 (89 %) ilmoitti, ettei ole aiemmin käyttänyt palvelua. Reilusti suurin osa asiakkaista siis ilmoitti, ettei ole aiemmin käyttänyt palvelua.

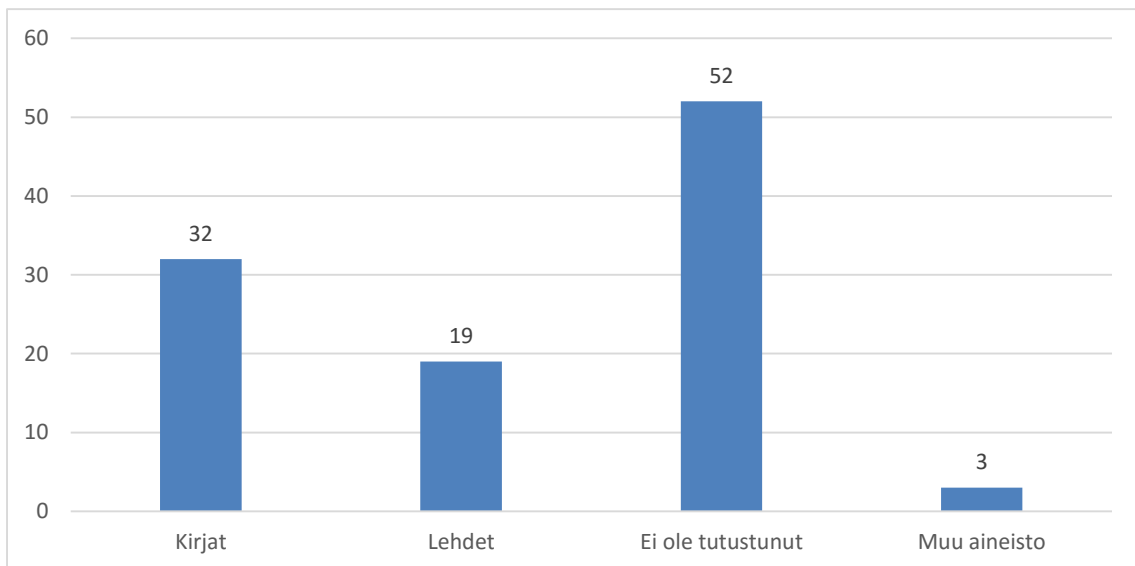
KUVIO 6. Oletko käyttänyt kirjaston e-aineistopalvelua? (n = 99)

Kysymyksessä kuusi vastaajilta tiedusteltiin, että tietääkö hän mikä on e-kirjasto. Vastaajista 62 (63 %) ilmoitti tietävänsä mikä on e-kirjasto. Ei vastanneita puolestaan oli 37 (37 %). Valtaosa on siis tietoinen, mikä e-kirjasto on.

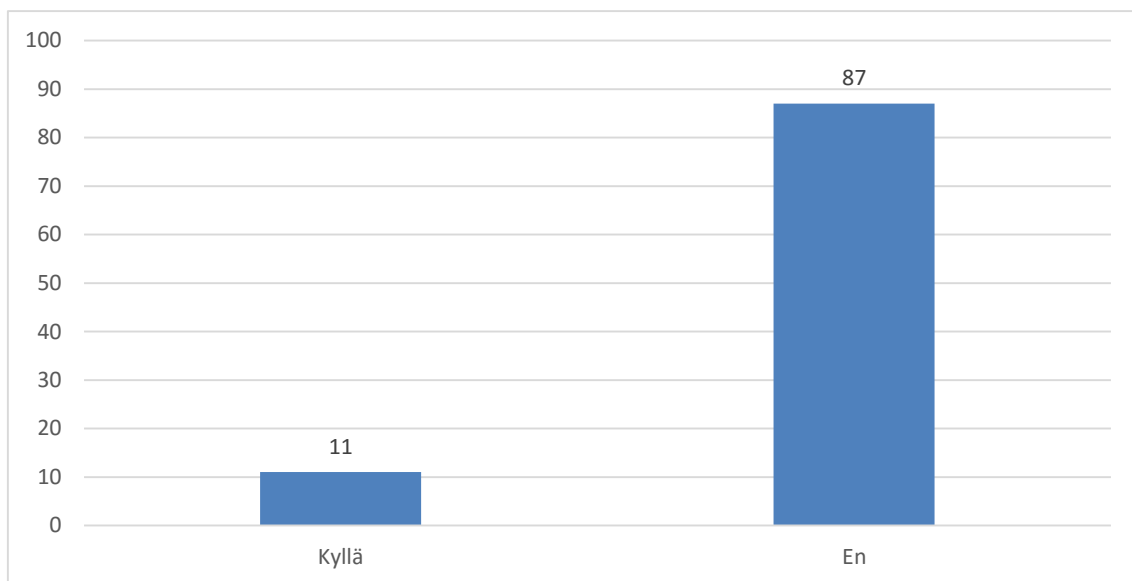
KUVIO 7. Tiedätkö mikä on e-kirjasto? (n = 99)

Seuraavassa kysymyksessä vastaajilta tiedusteltiin millaiseen e-aineistoon olet tutustunut. Tässä kohdassa on otettava huomioon, että vastaajilla oli mahdollisuus vastata useaan eri kohtaan. Vastaajista 32 (32 %) ilmoitti tutustuneensa e-kirjoihin. Vastaajista 19 (19 %) puolestaan ilmoitti tutustuneensa e-lehtiin. Avoimessa osiossa (Muu e-aineisto. Mikä?) vastaajat saivat itse kirjoittaa millaiseen e-aineistoon ovat tutustuneet, jos vaihtoehtoista puuttuu sopiva vaihtoehto tai haluavat lisätä tai tarkentaa jotain. Tässä kohdassa vastaajat kertoivat tutustuneensa esimerkiksi Lapin amk e-aineistoon, mainoksiin, esitteisiin, lomakkeisiin ja oppikirjoihin. Vastaajista 52 (53 %) ilmoitti ettei ole lainkaan tutustunut e-aineistoon. Kolme (3 %) vastaajista ilmoitti tutustuneensa muuhun aineistoon.

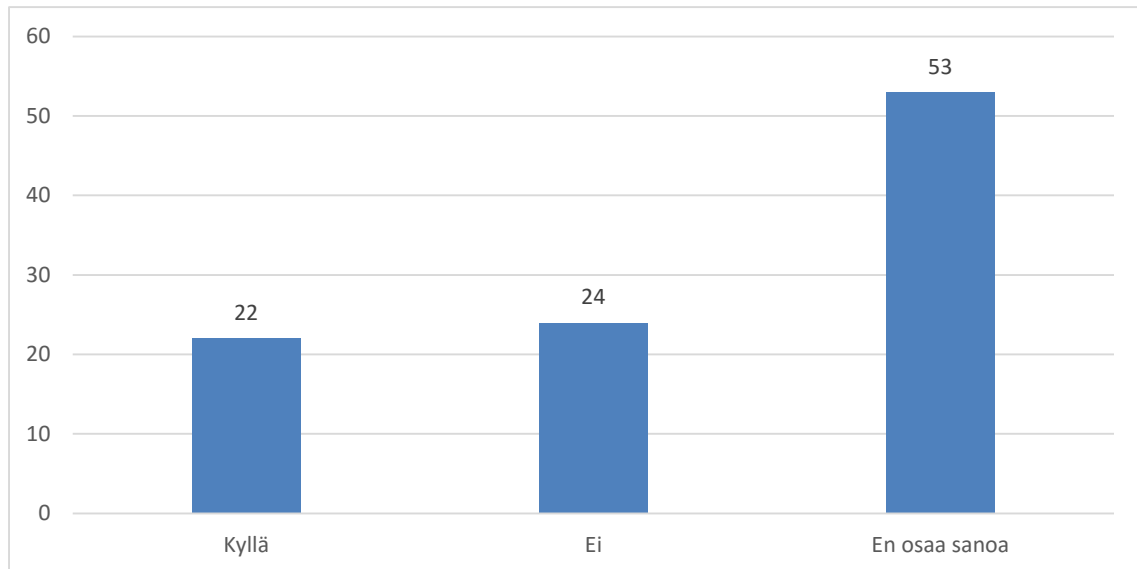
KUVIO 8. Millaiseen e-aineistoon olet tutustunut? (n = 99)

Kysymyksessä kahdeksan asiakkailta tiedusteltiin ovatko he käyttäneet muiden kirjastojen e-aineistopalveluita. Kyllä vastanneita oli 11 (11 %) ja ei vastanneita 87 (89 %).

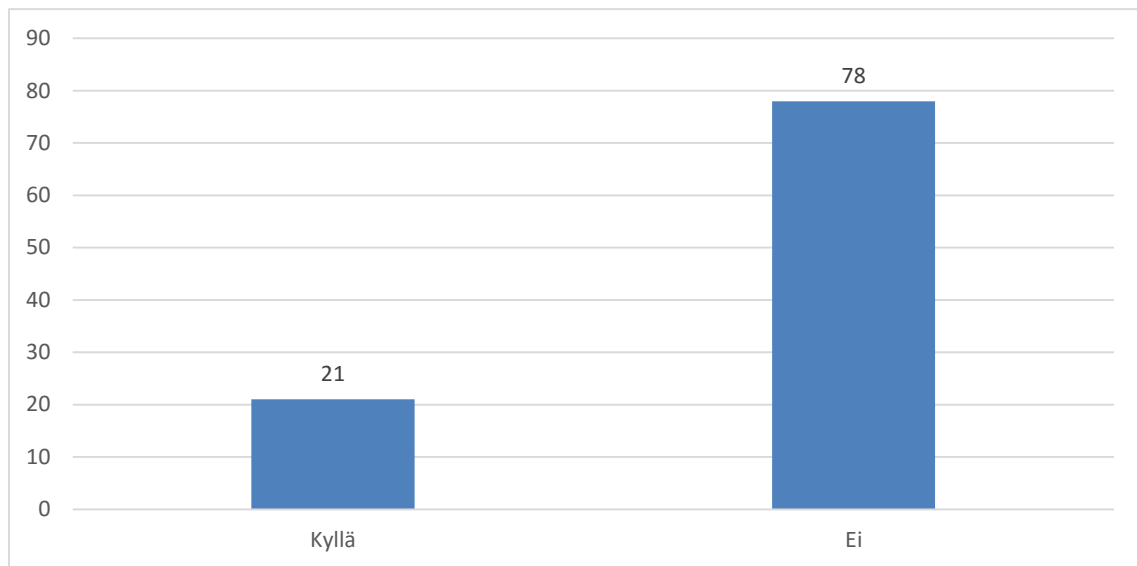
KUVIO 9. Oletko käyttänyt muiden kirjastojen e-aineistopalveluita? (n = 99)

Kysymyksessä yhdeksän vastaajilta kysyttiin, että onko Kemin kaupungin e-aineistovalikoima heidän mielestään tarpeeksi kattava. Vastaajista 22 (22 %) ilmoitti valikoiman olevan riittävä. Ei vastanneita vuorostaan oli 24 (24 %). Kohdassa en osaa sanoa vastanneita oli 53 (54 %). Eli hieman yli 50 % vastaajista ei osannut arvioida kokoelman riittävyyttä.

KUVIO 10. Onko Kemin kaupunginkirjaston e-aineistovalikoima mielestänne tarpeeksi kattava? (n = 99)

Kysymyksessä kymmenen asiakkailta tiedusteltiin pitävätkö he Kemin kaupunginkirjasto e-aineistomainontaa tarpeeksi näkyvänä. Vastaajista 21 (21 %) ilmoitti mainonnan olevan tarpeeksi näkyvää. Vastaavasti 78 (79 %) eli suurin osa vastaajista ilmoitti mainonnan olevan riittämätöntä.

KUVIO 11. Onko Kemin Kaupunginkirjaston e-aineiston mainonta tarpeeksi näkyvää? (n = 99)

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Työtäni varten tekemääni asiakaskyselyä voidaan pitää otannaltaan onnistuneena, koska vastausprosentti oli 99. Tutkimuksessani käytetty kyselymenettely vaikutti tähän olennaisesti, sillä sadasta lomakkeesta vain yksi jäi palauttamatta. Lisäksi kyselyn tekoon ei kulunut kohtuuttomasti aikaa. Kysely toteutettiin Kemin kaupunginkirjastossa yhteispalvelutiskin ja tietopalvelupisteen läheisyydessä 9.11 – 10.11.2015 välisenä aikana. Tutkimuksessani käytettiin kvantitatiivista eli määrällistä tutkimusmenetelmää.

Tutkimuksen tärkeimmät kysymykset liittyivät kirjaston e-aineiston sekä e-aineistopalvelujen tunnettavuuteen sekä e-aineistokokoelman kattavuuteen. Lisäksi asiakkailta tiedusteltiin e-aineiston markkinoinnin riittävyttä. Tutkimusta pohjustettiin tietoperustassa erityisesti luvussa kolme, jossa avattiin e-aineiston keskeisiä käsitteitä ja luvussa neljä, jossa syvennettiin tutkimaan e-aineistoa nimenomaan yleisten kirjaston näkökulmasta.

Taustatietoja tarkastellessa voidaan huomata, että suurin osa vastaajista oli naisia. Vastaajien sukupuoli jakauma oli kokonaisuudessaan kuitenkin melko tasainen. Vastaajista suurin ikäryhmä oli 30 – 39 vuotiaat. Seuraavaksi suurimmat ryhmät olivat 50 – 59 vuotiaat ja yli 60 vuotiaat. Kolme suurinta ryhmää olivat vastaajamäärältään kuitenkin melko lähellä toisiaan. Vastaajista vähiten edustettu ryhmä oli 19 – 29 vuotiaat. Seuraavaksi pienimmät ryhmät olivat 18 vuotiaat tai alle ja 40 – 49 vuotiaat. Ero suurimman ja pienimmän ikäryhmän välillä oli tässä kohdassa selkeä. Kolmannessa ja viimeisessä taustatietoja käsittelevässä kysymyksessä tiedusteltiin vastaajien statusta. Selvästi suurin ryhmä vastaajista oli työssäkäyviä. Pienimpään ryhmään (Muu. Mikä?) saatiin kaksi vain kaksi vastausta. Loput ryhmät olivat määrältään melko tasaisessa asemassa.

E-aineiston tunnettavuuteen liittyvissä kysymyksissä vastaajilta tiedusteltiin ensimmäiseksi ovatko he tietoisia, että Kemin kaupunginkirjasto tarjoaa e-aineistoja. Vastaajista suurin oli tiesi, että aineistoa on kirjastossa saatavilla. Yleisesti tietoisuus e-aineistoista jakautui vastaajien kesken melko tasaisesti. Kysymyksessä seitsemän vastaajista kuitenkin noin puolet ei kuitenkaan ole aiemmin tutustunut minkäänlaiseen e-aineistoon. Seuraavaksi eniten vastauksia keräsivät e-kirjat ja e-lehdet muun aineiston jäädessä vähemmälle huomiolle. Viimeisessä aineiston tunnettavuuteen liittyvässä kysymyksessä asiakkailta tiedusteltiin kokoelman kattavuutta.

Hieman yli puolet asiakkaista ei osannut ottaa kantaa tähän. Tämä johtuu todennäköisimmin siitä, että nämä vastaajat eivät myöskään tienneet Kemin kaupunginkirjaston tarjoavan e-aineistoja. Noin yksi viidestä vastaajasta piti kokoelmaa riittävänä ja lähes sama määrä vuorostaan oli kokoelman kattavuuteen tyytymätön.

Kirjaston e-aineistopalveluihin liittyvissä kysymyksissä ensimmäiseksi tiedusteltiin Kemin kaupungin kirjaston e-aineistopalvelun käyttöastetta. Selvästi suurin osa vastaajista ilmoitti, ettei ole aiemmin käyttänyt palvelua. Vain noin yksi kymmenestä vastaajasta vuorostaan vastasi kyllä. Ei vastanneita oli noin saman verran. Suurin osa kyselyyn vastanneista kuitenkin tunsi mitä tarkoitetaan käsitteellä e-kirjasto. Kysyttäessä muiden kirjastojen e-aineistopalveluiden käytöstä, vastaajista selkeästi suurin osa ei näihin palveluihin ollut tutustunut. Vain noin yksi kymmenestä vastaajasta ilmoitti käyttäneensä muiden kirjastojen e-palveluita.

Kirjaston e-aineiston mainontaan liittyvä erillinen kysymys jätettiin tässä kyselyssä viimeiseksi. Asiakkailta tiedusteltiin tässä kysymyksessä ovatko he tyytyväisiä Kemin kaupunginkirjaston e-aineiston mainonnan näkyvyyteen. Vastaajista suurin osa ei ollut tähän tyytyväinen. Tässä voidaan tehdä johtopäätös, että onnistunut mainonta voisi lisätä myös palveluiden ja varsinaisen aineiston käyttöä ja tunnettavuutta. Kyselyn pohjalta yleistä tietoutta kirjaston e-aineiston olemassaolosta sekä lainauspalveluista voidaan pitää kohtalaisella tasolla. Tarkastellessa kokonaiskuvaa käy kuitenkin ilmi, että varsinainen e-aineistopalveluiden ja aineiston käyttö on paikoittain melko vähäistä.

8 POHDINTA

Opinnäytetyön tavoitteena oli kokonaisuudessaan tarkastella e-aineiston tilannetta yleisissä kirjastoissa. Toimeksiantajani työssäni oli Kemin kaupunginkirjasto. Työn teoriaosassa haluttiin avata mitä termi e-aineisto varsinaisesti tarkoittaa. Tätä voidaan pitää lähtökohtana sille, että lukija ymmärtää tarkasteltavan opinnäytteen sisältöä. Lisäksi haluttiin muodostaa kokonaiskuva e-aineistoon liittyvistä ominaispiirteistä yleisten kirjastojen näkökulmasta katsottuna. Tutkimusosassa tarkasteltiin e-aineiston tilannetta Kemin kaupunginkirjastossa käyttöönottoprosessin ollessa vielä alkuvaiheessa. Kokonaisuudessaan varsinainen tutkimus suoritettiin kyselyn avulla, johon kirjaston asiakkailta oli mahdollisuus vastata. Asiakaskyselyllä haluttiin selvittää asiakkaiden tietoisuutta ja kokemuksia Kemin kaupunginkirjaston e-aineistosta sekä e-aineistopalveluista. Työn toteuttamiseen soveltui parhaiten kvantitatiivinen eli määrällinen tutkimusmenetelmä.

Työn tietoperusta koostui seuraavista luvuista ”Kemin kaupunki”, ”E-aineiston keskeiset käsitteet” ja ”E-aineisto yleisissä kirjastoissa”. Tietoperustan kokoamisessa ei ilmennyt suurempia ongelmia opinnäytetyön prosessin aikana. Muutamia haasteita kuitenkin ilmeni työnteko vaiheessa. Aiheen rajaamisessa täytyi esimerkiksi olla tarkkana, että ei sekoittanut tieteellistä kirjastoa koskevaa informaatiota analyysiin, joka koski yleistä kirjastoa. Kappaleiden lukujen järjestys myös muuttui työn edetessä myös monta kertaa. Tutkimuksen kannalta oleellista materiaalia oli runsaasti saatavilla, joten paikoitellen tekstin rajaaminen sopivaan muotoon oli hieman haasteellista. Pohdin myös pitkään olisiko luvusta ”E-aineisto ja tekijänoikeudet” pitänyt tehdä oma kappaleensa. Pitkän harkinnan jälkeen tulin lopputulokseen, että kokonainen kappale tekijänoikeuksista olisi rikkonut työn kokonaisuutta. Suunnittelemani aikataulu ei myöskään täysin pitänyt ja työ viivästyikin tämän johdosta muutamalla kuukaudella.

Varsinaisessa kyselyn tekovaiheessa aihetta olisi voinut pienellä saatetekstillä selventää vastaajille. Osa vastaajista koki aiheen sen verran vieraaksi, että pieni selvennys olisi ollut paikallaan. Pyrin kuitenkin antamaan vastaajille tarvittaessa taustainformaatiota aiheesta suullisesti, kuitenkin vaikuttamatta kyselyn lopputulokseen. Koin tämän tyyppisen kyselyn olevan hyödyllinen sen vuoksi, että useat asiakkaat halusivat vastaamisen jälkeen jäädä keskustelemaan aiheesta. Tämän kautta tietoutta e-aineistosta saatiin välitettyä eteenpäin. Kyselyn laajan vastaajamäärän vuoksi kirjasto saa mielestäni hyvän yleiskuvan e-aineiston tilanteesta ja sen kautta vaikuttaa kehitettäviin osa-alueisiin.

Luvussa "E-aineiston markkinointi" avattiin markkinoinnin peruskäsitettä sekä perehdyttiin e-aineiston markkinoinnin ongelmiin ja mahdollisuuksiin. Kyselyssä tiedusteltiin myös e-aineiston mainonnan näkyvyyttä. Mielestäni mainonnan kannalta ongelmallista on se, kuinka varsinkin keski-ikäiset ja eläkeläiset voitaisiin tavoittaa. Monissa yleisissä kirjastoissa on havaittu, että e-aineistoon sekä lukulaitteisiin liittyvät selkeästi näkyvillä olevat infopisteet/työpajat edistävät tunnettavuutta ja sitä kautta myös aineiston käyttöä. Usein pelkkä mainonta esimerkiksi sosiaalisen median kautta ei välttämättä riitä, vaan muitakin tapoja olisi harkittava. Kyselyn perusteella nimenomaan mainontaan tulisikin kiinnittää erityistä huomiota. Tulevaisuudessa kuitenkin e-aineistovalikoima varsinkin kirjojen osalta tulee varmasti kasvamaan, joten tämäkin on omiaan lisäämään aineiston käyttöä. Tällä hetkellä varsinkin e-kirjojen osalta kysyntä ja tarjonta eivät useissa yleisissä kirjastoissa vielä kohtaa.

Työni tietoperustassa pyrin antamaan luotettavaa ja tuoretta informaatiota e-aineiston nykytilanteesta yleisissä kirjastoissa. Aiheesta ei ole tehty kovin montaa tutkimusta, joten uskon työni olevan hyvä vertailukohde esimerkiksi tulevia opinnäytetöitä varten. Jatkotutkimus aiheesta voitaisiin tehdä esimerkiksi kahden tai kolmen vuoden kuluttua, jolloin vertailuna voitaisiin käyttää tekemääni kyselytutkimusta. Tällä tavoin nähtäisiin, missä osa-alueissa olisi vielä kehitettävää. Aineiston ja palveluiden tunnettavuudessa sekä markkinoinnissa olisi tekemäni tutkimuksen mukaan vielä parannettavaa.

Varsinainen työntekoprosessi oli minulle varsin opettavainen kokemus. Uskon, että laajemman työn tekemisestä on hyötyä myös tulevia työtehtäviä varten. Kirjastoissa erilaisten projektien teko vaati usein laajemman kokonaisuuden hallintaa, joten opinnäytetyön teko on omiaan valmentamaan myös näitä varten. Tutkimusaineistoon perehtyminen antoi hyvän tietopohjan e-aineiston nykytilanteesta ja tulevaisuuden näkymistä. Tulevaisuudessa e-aineiston käyttö tulee varmasti lisääntymään, mutta en näe sen syrjäyttävän painetun kirjan asemaa vielä lähivuosina. Katsoisin e-aineiston enemmänkin olevan oiva vaihtoehto painettujen aineistojen rinnalle.

LÄHTEET

Digi: Yleisten kirjojen digitoimaa aineistoa. Viitattu 15.10.2015, <http://digi.kirjastot.fi/tietoa-palvelusta>

Ekholm, K & Repo, Y. 2010. Kirja tienhaarassa vuonna 2020. Helsinki: Gaudeamus.

PC Magazine 2015. Definition of: e-book. Viitattu 20.4.2015, <http://www.pcmag.com/encyclopedia/term/42214/e-book>

eKirjasto 2015. Etusivu. Viitattu 9.9.2015, <http://ekirjasto.kirjastot.fi/>

eKirjasto 2016. Kemi. Viitattu 5.3.2016, <http://ekirjasto.kirjastot.fi/kemi>

Fileinfo 2015. IBA file extension. Viitattu 19.8.2015, <http://fileinfo.com/extension/iba>

Hjelt, M. 2014. Yleisten kirjastojen konsortio. Viitattu 29.1.2016, <http://www.kirjastot.fi/fi/konsortio/#.Vqs5cVlWL-U>

Heikkinen, P. 2012. Lakimies. Kansalliskirjasto. Videohaastattelu. Viitattu 6.3.2016, <http://www.kirjastokaista.fi/matkalla-e-maailmaan-osa-2-tekijanoikeudet/>

Houghton-Jan, S. 2011. Digitaalinen sisältö – kirjaston kohtalon kysymys? Teoksessa Ristikartano, V & Virrankoski, A (toim.) Eräpäivä! Voimasanoja kirjastosta. Helsinki: BTJ Finland Oy, 51 - 52

Jyväskylän yliopiston kirjasto 2014. E-aineistot esiin. Viitattu 11.2.2016, <https://tietue.blog.jyu.fi/2014/03/03/e-aineistot-esiin/>

Kansalliskirjasto 2015. Digitoidut kokoelmat. Viitattu 24.4.2015, <http://www.kansalliskirjasto.fi/kokoelmatjapalvelut/digitaalisetkokoelmat.html>

Kemin kaupunki 2016a. Kemi-info. Viitattu 4.3.2016, <http://www.kemi.fi/kemi-info/>

Kemin kaupunki 2016b. Kemin historiaa. Viitattu 4.3.2016, <http://www.kemi.fi/kemi-info/kemin-historiaa/>

Kemin kaupunki 2016c. Kaupunginkirjasto historiikki. Viitattu 5.3.2016, <http://www.kemi.fi/kirjasto/historiikki/>

Kemin kaupunki 2016d. Kaupunginkirjasto etusivu. Viitattu 5.3.2016, <http://www.kemi.fi/kirjasto/>

Klaava. 2010. E-kirjojen lukulaitteiden lyhyt historia. Viitattu 20.8.2015, <http://klaava.fi/?p=1905>

Koffert, S. 2014. Miten saada e-aineisto näkyväksi erilaisissa kirjastotiloissa? 2014. Viitattu 12.2.2014, www2.kirjastot.fi/File/ce834cbc-a413-41f0.../e-aineisto_nakylvaksi_s.pdf

Koskinen, R. 2013. Kemin kirjastoauto pysyy tallissa toistaiseksi. Viitattu 5.3.2016, http://yle.fi/uutiset/kemin_kirjastoauto_pysyy_tallissa_toistaiseksi/7413474

Kowalczyk. K. 2015. List of mobi format readers and viewers for Windows, Viitattu 19.8.2015, <https://blog.kowalczyk.info/articles/mobi-ebook-reader-viewer-for-windows.html>

Laiho, S. 2012. Johtaja, Suomen kustannusyhdistys. Videohaastattelu. Viitattu 6.3.2016, <http://www.kirjastokaista.fi/matkalla-e-maailmaan-osa-2-tekijanoikeudet/>

Laine, A. 2012. Miksi kirjastojen tulee olla muka e-aineistojen jakelussa? Viitattu 11.1.2016, <http://blogit.kirjastot.fi/ekirjat/#.VpOsqVITL-U>

LM tietopalvelut. 2015. Viitattu 5.10.2015, <http://www.lminfo.fi/palvelut/kaikki-palvelut-ja-tuotteet/epress/>

Meriläinen, K. 2013. Miksi kuitenkin e-kirjat?. Viitattu 15.2.2016, <http://blogit.kirjastot.fi/ekirjat/#.VsGv5NDfuTs>

Mikkonen, P & Tuuliniemi, A. 2011. Digitaalinen sisältö – kirjaston kohtalon kysymys? Teoksessa Ristikartano, V & Virrankoski, A (toim.) Eräpäivä! Voimasanoja kirjastosta. Helsinki: BTJ Finland Oy, 53, 55 - 61

Oinonen, S. 2012. Toiminnanjohtaja, Suomen kirjaliitto. Videohaastattelu. Viitattu 6.3.2016, <http://www.kirjastokaista.fi/matkalla-e-maailmaan-osa-2-tekijanoikeudet/>

Paavonheimo, J. 2006. Digitaalisen ja painetun rajalla: kirjoituksia kirjasta, digitaalisuudesta ja kirjastosta. Helsinki: BTJ Kirjastopalvelu Oy.

Projekti Gutenberg 2014. Viitattu 21.4.2015, http://www.gutenberg.org/wiki/Main_Page

Riikonen, T. 2015. Projekti Lönnrot. Viitattu 21.4.2015, <http://www.lonnrot.net/>

Ristikartano, V. & Virrankoski, A. (toim.) 2011. Eräpäivä! Voimasanoja kirjastosta. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Rouse, M. 2010. WhatIs.com. Viitattu 19.8, <http://whatis.techtarget.com/fileformat/LIT-eBook-file-for-Microsoft-Reader>

Miksi valita e-kirja? 2016, Viitattu 15.2.2016, <http://www.sahkoinenkirja.fi/edut-ja-hyodyt/>

Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2014a. Tilasto. Viitattu 3.5.2016, <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/ti-lasto.aspx?QueryId=546eff23-0bf9-7dd6-86cd-89788e5e5f80&RefererUrl=%2ffi-fi%2ftilasto-haku.aspx%3fQueryId%3d546eff23-0bf9-7dd6-86cd-89788e5e5f80>

Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2014b. Tilasto. Viitattu 3.5.2016, <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/ti-lasto.aspx?QueryId=86adf392-fee8-05d2-913e-cd72c6375a84&RefererUrl=%2ffi-fi%2ftilasto-haku.aspx%3fQueryId%3d86adf392-fee8-05d2-913e-cd72c6375a84>

Suomen yleisten kirjastojen tilastot 2014c. Tilasto. Viitattu 3.5.2016, <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/ti-lasto.aspx?QueryId=98f7c007-a9a8-1260-316d-e5ba09abdbb7&RefererUrl=%2ffi-fi%2ftilasto-haku.aspx%3fQueryId%3d98f7c007-a9a8-1260-316d-e5ba09abdbb7>

Sähköisten kirjojen sanasto 2015. PDF. Viitattu 11.8.2015, <http://www.e-kirjasanasto.fi/sahkoisten-kirjojen-sanasto/pdf/>

Sähkökirjat 2015a. Sähkökirjat. Viitattu 20.4.2015. <http://www.sahkokirjat.fi>.

Sähkökirjat 2015b. Tiedostomuodot. Viitattu 21.4.2015. <http://www.sahkokirjat.fi/tiedostomuodot/>

Sähkökirjat 2015c. Sähköiset kirjakaupat. Viitattu 21.4.2015, <http://www.sahkokirjat.fi/sahkoiset-kirjakaupat/>

Vierula, M. 2011. Kirjasto ei satu silmään. Teoksessa. Ristikartano, V & Virrankoski, A (toim.) Eräpäivä! Voimasanoja kirjastosta. Helsinki: BTJ Finland, 102 – 103.

Vilkka, H. 2015. Tutki ja mittaa: Määrällisen tutkimuksen perusteet. Viitattu 26.2.2016, hanna.vilkka.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-mittaa.pdf

Vilpas, P. 2015. Moniste. Viitattu 26.2.2016, <http://users.metropolia.fi/~pervil/kvantsu/Moniste.pdf>

Yle 2013, Kopiosuojaus tekee digikaupasta digivuokrausta. Viitattu 20.8.2015, <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2013/04/02/kopiosuojaus-tekee-digikaupasta-digivuokrausta>

Yleisten kirjastojen e-aineistostrategian pohja 2012. Viitattu 10.2.2016, http://www.kirjastot.fi/sites/default/files/content/Toimenpidesuunnitelma_0.pdf

LIITTEET

LUETTELO TERMEISTÄ JA LYHENTEISTÄ

LIITE 1

AZW	Amazon Kindle lukulaitteelle suunniteltu formaatti, mutta toimii myös PC:ssä ja iPhonessa sekä muissa kannettavissa laitteissa. Toimivuus vaati yhteensopivan Kindle ohjelmiston.
DRM	DRM (Digital Rights Management) on kopiosuoja joka rajoittaa digitaalisen materiaalin käyttöoikeutta. Kopiosuoja estää tiedostojen kopioimisen, tallentamisen ja levittämisen.
E-kirja	E-kirjaa voidaan pitää sähköisenä/digitaalisena vastineena painetulle kirjalle. Lukemiseen tarvitaan esimerkiksi tietokone, tabletti, lukulaite tai älypuhelin.
EPUB	EPUB tiedostomuodon on kehittänyt International Digital Publishing Forum (IDPF). EPUB on avoin tiedostomuoto. Se on tarkoitettu laitteisto- ja ohjelmistoriippumattomaksi. Siihen on mahdollista liittää DRM-suojaukserros.
IBA	Applen iPad-tablettia varten suunniteltu e-kirjaformaatti jonka voi luoda Applen iBooks Author sovelluksella. Sovelluksella tiedoston voi kääntää myös esimerkiksi PDF-muotoon jolloin sitä voi lukea tietokoneella tai muulla laitteella.
LIT	E-kirjaformaatti Microsoftin omille lukulaitteille.
Lukulaite	E-kirjojen lukemiseen tarvittava laite. Lukulaitteista suosituimpia ovat esimerkiksi Amazon Kindle, Sony Reader, BeBook ja PocketBook.

MOBI	MobiPocket:n luoma e-kirjaformaatti. Nykyään Amazonin omistuksessa. Formaatti on suunniteltu erityisesti Mobipocket reader ohjelmistoa varten.
OEB	OEB eli open eBook. EPUB-formaatin edeltäjä. Tiedostopäätte OPF. EPUB:n yleistyttyä jäänyt harvinaisemmaksi.
PDF	Adoben kehittämä PDF-tiedostomuoto (Portable Document Format) on yleisin lukulaitteissa käytettävä tiedostomuoto.
Tabletti	Tabletilla tarkoitetaan kannettavaa kosketusnäytön avulla toimivaa pienikokoista tietokonetta. Tablet toimii samalla periaatteella kuin tietokone, mutta on tietyiltä ominaisuuksiltaan hieman rajoitetumpi.

1. Ikä0 - 18 ☐19 - 29 ☐30 - 39 ☐40 - 49 ☐50 - 59 ☐60 - ☐**2. Sukupuoli**Nainen ☐Mies ☐**3. Olen...**Työssäkäyvä ☐Työtön ☐Opiskelija ☐Eläkeläinen ☐

Muu. Mikä? _____.

4. Oletko tietoinen, että Kemin kaupunginkirjasto tarjoaa e-aineistoja?

Kyllä ☐

En ☐

5. Oletko käyttänyt kirjaston e-aineistopalvelua?

Kyllä ☐

En ☐

6. Tiedätkö mikä on e-kirjasto?

Kyllä ☐

En ☐

7. Millaiseen e-aineistoon olet tutustunut?

Kirjat ☐

Lehdet ☐

Muu aineisto. Mikä? _____

En ole tutustunut ☐

8. Oletko käyttänyt muiden kirjastojen e-aineistopalveluita?

Kyllä ☐

En ☐

9. Onko Kemin kaupunginkirjaston e-aineistovalikoima mielestänne tarpeeksi kattava?

Kyllä ☐

Ei ☐

En osaa sanoa ☐

10. Onko Kemin kaupunginkirjaston e-aineiston mainonta mielestänne tarpeeksi näkyvää?

Kyllä ☐

Ei ☐